

PSALMEN YN 'E NACHT

Introituspsalmen uit de Veertigdagentijd
in de Friese berijming van Fedde Schurer (1898-1968)

Ulbe Tjallingii

Doctoraalscriptie Liturgiewetenschap
Rijksuniversiteit Groningen
Faculteit Godgeleerdheid
augustus 1990

tekst geredigeerd juni 2014

INHOUDSOPGAVE

VOORAF	pag
1. INLEIDING	2
2. WERKWIJZE EN VERANTWOORDING	3
3. FEDDE SCHURER; LEVEN EN WERKEN	5
4. DE FRIESE PSALMBERIJMING VAN FEDDE SCHURER	8
5. VIJF INTROÏTUSPSALMEN UIT DE VEERTIGDAGENTIJD	10
6. PSALMEN YN'E NACHT, CONCLUSIES	29
7. BIJLAGEN: PSALMEN, LITERATUURLIJST, AFKORTINGEN	31

VOORAF

Nu mijn onderzoek voorlopig afgerond is, wil ik bij mijn afstuderen een woord van dank richten aan diegenen, die bijgedragen hebben aan de totstandkoming van deze scriptie. In de eerste plaats Jan Luth, voor zijn enthousiaste begeleiding en stimulans en prof. dr. A.S. v.d. Woude, voor het meelesen en bekritisieren van de scriptie. Prof. A.C. Honders bedank ik graag voor het uitlenen van zijn Bijbel in de vertaling van Wumkes. Vooral ook bedank ik Peter Vink; zonder hem (en zonder zijn tekstverwerker) was deze scriptie nog lang niet klaar geweest. Er zijn daarnaast vele anderen geweest, binnen en buiten de faculteit, die de groei van deze scriptie met belangstelling hebben gevolgd. Ik wil met name noemen Hilbrand Westra, voor zijn kritische opmerkingen en zijn vriendschap. Zeker ook de familie Smit bedank ik hier met nadruk; zonder hun liefde en geduld was het me waarschijnlijk niet gelukt. Een woord van dank aan mijn vader, die niet nalaat mij op de voet te volgen bij al mijn werkzaamheden, voor zijn liefdevolle kritiek en opmerkingen. Tenslotte bedank ik Frans van Liere; voor je hulp en advies op het gebied van tekstverwerking, voor je kritiek op mijn werk, voor je tijd en inspanning en vooral voor je onmisbare vriendschap.

Ulbe Tjallingii, Groningen, augustus 1990

1. INLEIDING

Afgezien van het musiceren is het beoefenen van de hymnologie, de wetenschap die zich bezighoudt met het kerklied, een van mijn meest geliefde bezigheden. Het lag dan ook zeer voor de hand, dat ik mij in mijn doctoraalscriptie zou gaan wijden aan die specifieke kant van de liturgiewetenschap, die zich beweegt op het raakvlak van de theologie en de muziek. Mijn eerste schreden op dit pad zet ik daarom op het gebied van de Psalmen, want daar begint m.i. de hymnologie: bij het lied van Israël. En waar theologie en muziek elkaar raken bij de Psalmen vinden we de Psalmberijming; bij uitstek is dat de vorm waarin wij in de protestantse traditie de Psalmen hebben leren kennen. Meer dan als een oudtestamenteel lied hebben wij ons de Psalmen eigen gemaakt, en ook toegeëigend, als liederen van de christelijke kerk. Mijn verbondenheid met de Psalmen is groot en dat zij voor mij nog meer zeggingskracht hebben in mijn moedertaal, het Fries, ligt uiteraard voor de hand. De berijming van de Psalmen in de Friese taal heeft een zeer rijke traditie, die, afgezien van een aantal oud-Friese glossen met bijbelcommentaar uit de elfde eeuw, begint bij de Psalmberijming van Gysbert Japicx van 1655 en die uiteindelijk resulteerde in het Lietboek foar de Tsjerken (LFT) in 1978. In totaal zevenendertig dichters hebben zich ooit gewaagd aan een Psalmberijming in de Friese taal, vaak maar één of twee Psalmen; een complete berijming is er van A.M. Wybenga (1881-1948), G. Rypma (1878-1963), F. Schurer (1898-1968) en B.A. Siebesma (1902-1973)¹; Japicx (1603-1666) berijmde 52 Psalmen, Jan A1thuysen (1715-1763) 101, B. Smilde (1922) 117 en D.A. Tamminga (1909-1987) 28.²

Toen ik enige jaren geleden de verzamelde gedichten³ van Fedde Schurer kocht werd ik meteen getroffen door de indrukwekkende wijze waarop Schurer in zijn poëzie menselijke situaties en gevoelens weet te verwoorden. Het gedicht dat mij daarbij wel het meest heeft geraakt, is Schurers bewerking van Jesaja 61, waarvan de eerste strofe luidt:

*In spyltúch bin ik yn Gods hân
Ik sjong fan frede en ljocht
En de démoedigen yn it lân
bring ik in bliid birjocht.⁴*

Een dichter is, volgens Schurer, een 'kerel die gedichten kan maken'. Maar in dit gedicht is m.i. meer dan zomaar een 'kerel' aan het woord; Schurer weet de kern van de Bijbelse boodschap zó te verdichten, dat het de lezer meteen recht in de ziel raakt. Schurer spreekt een taal, die dichtbij mensen staat; niet voor niets was zijn lijfspreuk: "Dichter, gean ta dyn folk!" Vooral ook gezien het feit, dat een klein aantal (22) van de Psalmberijmingen van Schurer in het Lietboek foar de Tsjerken zijn opgenomen, en derhalve vandaag de dag nog volop worden gezongen, is een onderzoek naar Schurers berijming een zinvolle zaak. Bovendien is er over de dichter en persoon Schurer al zeer veel geschreven, maar over zijn Psalmberijming is tot nu toe slechts in algemene termen een judicium uitgesproken.⁵ Het is opvallend, dat de meeste wetenschappelijke publicaties op het gebied van Friese Psalmberijmingen handelen over de berijming van Gysbert Japicx.

¹ De berijmingen van Siebesma zijn met een enkele uitzondering, niet op de melodieën van Geneve.

² Een chronologisch overzicht van alle Friese Psalmberijmingen is te vinden in: Popkema, 1983, p.147-152.

³ Schurer, 1974

⁴ Schurer, 1974, p. 526

⁵ Zie de opsomming van recensies van Schurers Psalmberijming in: Popkema, 1983, p.88

Een beoordeling van de kwaliteit van de berijming van Schurer is het hoofddoel van mijn onderzoek en één van de aspecten daarbij is, te bezien in hoeverre een Psalmberijming zo dicht mogelijk bij de oorspronkelijke onberijmde Psalm tekst kan blijven of anders gezegd: in hoeverre een berijming zich uit kan drukken in algemene termen (van dankbaarheid, verontrusting enz.) om bijbellied en kerklied tegelijk te zijn.

Mijn onderzoek wordt voorafgegaan in hoofdstuk twee door een uiteenzetting van de werkwijze van mijn onderzoek en in hoofdstuk drie door een beknopte biografie en bibliografie van de dichter Fedde Schurer. Dat er nog steeds geen complete biografie van Schurer is geschreven moge in de nabije toekomst aanleiding zijn om daarmee een begin te maken. Hoofdstuk vier geeft vervolgens een korte beschrijving van het ontstaan en de verdere geschiedenis van de volledige Psalmberijming van Schurer; een overzicht van alle Psalmberijmingen en Psalmliederen in de Friese taal is intussen voorhanden⁶, evenals een overzicht van de geschiedenis van het kerklied in het Fries.⁷ Het daadwerkelijke onderzoek van vijf berijmingen staat in hoofdstuk vijf. In het zesde hoofdstuk, dat dezelfde titel draagt als de scriptie, zal ik trachten te verwoorden hoe we de berijmingen an Schurer kunnen waarderen; op grond van de analyse in hoofdstuk vijf, en mede gezien het 'decor' in hoofdstuk drie en vier zal ik proberen te komen tot een conclusie, die aanleiding kan zijn voor nadere studie. In hoofdstuk zeven is ruimte voor belangwekkend materiaal, zoals enkele strofen van de in hoofdstuk drie genoemde berijming van Psalm 10 en van Psalm 79, een weergave van de vijf Psalmen als in NBG en FBW e.a. Een overzicht van bronnen en literatuur besluit dit hoofdstuk en de scriptie.

2. WERKWIJZE EN VERANTWOORDING

"It word is ropper, foarmer en lantearne, de wei en 't ljocht, der 't wy by geane." (F.Schurer)

Om een Psalmberijming te beoordelen is het uiteraard goed mogelijk om een aantal berijmingen van een Psalm met elkaar te vergelijken. Maar om je te kunnen uitspreken over de berijming van één dichter is het noodzakelijk en vruchtbaar om een aantal verschillende Psalmberijmingen van deze ene dichter te analyseren. Om de keuze voor het materiaal niet al te willekeurig te laten zijn heb ik berijmingen van Intochtspalmen uit de Veertigdagentijd gekozen; deze zijn: Psalm 91 (Aswoensdag en zondag Invocabit), Psalm 25 (zondag Reminiscere en Oculi), Psalm 67 (Witte Donderdag), Psalm 22 (Goede Vrijdag) en Psalm 42 (Paasnacht).⁸

De Paas kring is een periode van hoogtepunten in het kerkelijk jaar, met als centrale climax het Paasfeest; de onderlinge samenhang van de thematiek van de zondagen in de Veertigdagentijd is bijzonder sterk: de weg van de gelovige naar het Paasfeest, door een periode van vasten, inkeer en concentratie op de weg van Jezus naar Jeruzalem. Daarnaast is er de grote affiniteit tussen een bepaalde zondag en de daarmee verbonden lezingen en Psalmen, getuige ook de benamingen van bepaalde zondagen. Op grond van deze samenhang en affiniteit, maar ook omdat de thematiek van de lijdenstijd mij zeer aanspreekt en de Psalmen in dat verband als veelzeggend ervaar, koos ik voor de Paaskring, om zodoende enkele Psalmen te selecteren.

Hoe wezenlijk en veelzeggend de Introïtuspsalm was en is voor de eredienst is treffend uitgedrukt door J.P. Boendermaker in zijn boekje Driemaal drie is negen (Den Haag, 1984): "Sedert eeuwen is de dienst dus met een Psalm begonnen, al kon een andere tekst eraan voorafgaan. Elke zondag had zijn eigen Psalm, voor die zondag gekozen of ermee samengegroeid dankzij associaties, verbindingen met de vaste lezingen en de plaats van de zondag in het kerkelijk jaar." En: "Wie de Introïtuspsalm zingt, die van oudsher voor een zondag staat aangegeven, is verbonden met eeuwen christendom en met Israël, want het is Israëls gezangboek dat je opslaat. En dat alles blijft waar ook als er van een echte intocht geen sprake meer is."

De Introïtuspsalm zet de "toon" voor de eredienst en in een zekere analogie daarmee hoop ik dat de analyse van de genoemde Psalmberijmingen ons conclusies zal laten zien wat betreft de "toonsoort" van Schurer als Psalmberijmer. Met andere woorden: Wat was voor Schurer de intentie en de grondgedachte van waaruit hij de Psalmen op zijn eigen "wijze" berijmde?

Om een Psalmberijming te kunnen analyseren en beoordelen is het zaak van te voren vast te stellen welke de criteria daarvoor zijn; met andere woorden: aan welke eisen moet een Psalmberijming voldoen om te kunnen spreken van een geslaagde of acceptabele berijming. Hiervoor ben ik allereerst te rade gegaan bij drs .A.

⁶ Popkema, 1983, p.147-152

⁷ B.Smilde, "Hymnologia Frisca. Een overzicht van het kerklied in het Fries", in: Honders e.a., 1977, p. 319-342

⁸ Introïtuspsalmen volgens Missale Romanum, verschillende edities, o.m. Romeins Missaal, Latijn en Nederlands, Utrecht 1985

Sturm.⁹ Voor zijn methode van onderzoek gebruikt Sturm de volgende maatstaven: liturgie-historisch kader, opbouw, Sitz im Leben, theologisch gehalte en liturgische reminiscenties. In deze methode zijn de criteria toegepast op zowel de onberijmde als de berijmde Psalmtekst. Het grote nadeel van deze methode is, dat de criteria vervagen, doordat ze op twee verschillende soorten teksten zijn toegepast. Daarom kies ik mijn methode zo, dat de onberijmde en berijmde teksten zoveel mogelijk voor zichzelf kunnen spreken. Ik begin dan ook met de (exegese van de) onberijmde tekst als uitgangspunt te nemen en pas daarna de berijming te analyseren op grond van de eisen die aan een goede berijming gesteld mogen worden. Popkema.¹⁰ onderscheidt daarin de volgende: theologische criteria (weergave van de grondtekst, opbouw van de Psalm, liturgische functie); muzikale criteria (accenten, cesuren, strofebouw); taalkundige criteria (verstechniek, beeldspraak, taalgebruik). De strikte scheiding tussen theologische, muzikale en taalkundige is geforceerd, omdat bijvoorbeeld beeldspraak en taalgebruik niet alleen een taalkundige maar ook een theologische achtergrond kunnen hebben en men kan zich bijvoorbeeld afvragen of strofebouw een muzikaal of een taalkundig criterium is. Bovendien is het zo dat in een theologische scriptie als deze de theologische criteria de meeste aandacht behoren te krijgen. Dat alles brengt mij tot het kiezen van een aantal van de door Sturm en Popkema genoemde criteria (met zowel een theologische als een taalkundige component), nl.: a. weergave van de grondtekst, b. opbouw van de Psalm, c. beeldspraak en d. taalgebruik. De meer technische en muzikale criteria, zoals verstechniek, cesuren, strofebouw en accenten, zal ik, als daarvoor aanleiding is, daarbij als adstructie gebruiken. Voor aspecten van taal en stijl zal ik mij ook rekenschap geven van de diverse criteria die Smilde gebruikt in zijn beoordeling van de Psalmberijming van H. Hasper.¹¹

Doel van mijn onderzoek is om te laten zien hoe de criteria hierboven genoemd functioneren in Schurers berijming, en welke consequenties dat heeft voor het karakter en de inhoud van de berijmde Psalm. Bij elk van de gekozen Psalmen zal ik mij zoveel mogelijk houden aan deze methode. Eerst een beknopte exegese van de onberijmde Psalm (A) met aandacht voor de Sitz im Leben, het historisch kader en de opbouw van de tekst. Vervolgens (B) een beschouwing van de berijming met behulp van de vier aangegeven criteria, in directe vergelijking met A. Hier kan ook ter sprake komen of en hoe de dichter zich schuldig maakt aan uit- en inlegkunde en ook kan de vraag naar de eventuele christologische interpretatie van de Psalm hier worden gesteld. Ook de zingbaarheid en de woordtoonverhouding zal aan de orde komen. Daarnaast tracht ik (in)congruentie tussen muzikale en metrische cesuren te signaleren. Veel aandacht verdient bij een theologische beoordeling van een Psalmberijming het gebruik van beelden. In dit verband zegt J.J. Kalma: "De bijbelvertaler moet zich gedurig inspannen om niet het 'oosterse' van de Bijbelse taal, in zijn eigen (moeder)taal over te brengen en daardoor de Bijbel, Woord van de Eeuwige, teveel naar de mens van nu toe te brengen. De vertaler moet zich steeds afvragen, hoe de Bijbelse boodschap in de eigen taal te zeggen, zodat zowel boodschap als taal voldoende ruimte krijgen."¹²

Het lied theologiseert op de wijze van de poëzie, met gebruikmaking van de regels van de letterkunde; Psalmen en gezangen hebben dus alles te maken met letterkunde, maar een Psalmberijming is bedoeld, niet om de taal te openbaren, maar om de openbaring te vertalen. Daarom zijn de taalkundige criteria altijd sterk betrokken op de theologische criteria en omgekeerd. Recentelijk nog verwoordde Bernard Smilde hoe gecompliceerd het vertalen van Bijbelteksten kan zijn: "Wannear kin ik no sizze dat ik trou oerset? It giet dochs om de ynhâld en dy is och sa belangryk, binammen by in boek as de Bible. As jo in skaal mei floelstof fan 'e iene keamer nei de oare drage wolle, kinne jo maklik dermei grieme. Mar dat moat net! By it fertalen kin gau wat ferlern gean, krekt fan de smaak, it eigene fan in taal. In rabbi hat ris in moaie vergeliking makke. Hy sei: it lêzen fan'e Bibel yn in oare taal as it Hebrieusk is krekt as krije jo in tût fan in frou troch in bûsdoek hinne. De fraach is no mar: hoe krije wy dy bûsdoek sa tin mooglik?"¹³

De bespreking van de Psalm wordt daarna afgesloten met een korte samenvatting van de analyse (C). Van welke grondtekst(en) ging Schurer uit bij zijn berijming? Schurer was geen hebraïst en heeft daarom vertalingen als grondtekst moeten gebruiken. Hij kende uiteraard de reeds bestaande (Friese, maar ook anderstalige) berijmingen, maar heeft naar eigen zeggen¹⁴ de Friese Bijbelvertaling van Wumkes (FBW, 1943) als voornaamste grondtekst gebruikt. Omdat betere vertalingen voorhanden zijn, en omdat een eigen proefvertaling meer inzicht in het Hebreeuws vereist dan ik mijzelf toereken, zie ik ervan af om Schurers berijming te toetsen aan een eigen vertaling. De vertalingen in NBG en FBW gebruik ik daarom als uitgangspunt voor de analyse¹⁵, maar de Hebreeuwse tekst blijft uiteraard uitgangspunt voor de exegese (A), die aan de analyse (B) voorafgaat. Daarbij dringt de vraag zich op of het geoorloofd is de berijming van Schurer te toetsen aan de Hebreeuwse tekst, terwijl hij zelf vertalingen gebruikte. De volgende overwegingen maken het

⁹ A. Sturm, "Psalmen zeven. Een vergelijkend onderzoek naar Nederlandse reformatorische Psalmberijmingen" in: Honders e.a., 1977, p. 9-62

¹⁰ J. Popkema, 1983

¹¹ Smilde, 1986, p. 274-296

¹² J.J. Kalma, *Kostgongers fan de Hear*, Ljouwert 1983

¹³ Friesch Dagblad, 10 februari 1990, p. 33

¹⁴ Schurer, 1974, p. 1-15

¹⁵ De teksten van de vijf Psalmen in de versie van NBG en FBW zijn te vinden in hfdstk. 7

mogelijk deze vraag positief te beantwoorden.

1. Een vertaling is tevens ook interpretatie van de Hebreeuwse tekst; wanneer de vertaling als basis wordt gebruikt voor een berijming dan is de berijming al een tweede interpretatie van de Hebreeuwse tekst.
2. Daarbij moet bedacht worden, dat een berijming bedoeld is om gebruikt te worden; aan deze berijming mogen daarom hoge eisen gesteld worden, wat betreft de weergave van de Hebreeuwse tekst.
3. Alleen bij toetsing aan de Hebreeuwse tekst is het mogelijk verschillende berijming te beoordelen met dezelfde maatstaven.
4. Het is daarom rechtvaardig om Schurers berijming te toetsen aan de vertalingen, die hij gebruikte, maar voor een meer diepgaande beoordeling van de berijming is het noodzakelijk die ook te toetsen aan de Hebreeuwse tekst.

Er zijn verschillende versies van Schurers Psalmberijming; de complete berijming verscheen achtereenvolgens in 1947, 1955 en 1961, voorafgegaan in 1934 en 1936 door een gedeelte van de Psalmen; een gedeelte vinden we tenslotte terug in LFT. Om Schurer zoveel mogelijk recht te doen kies ik voor mijn analyse die versie, waaraan het minst is 'gesleuteld' wel of niet met instemming van de dichter. De uitgave van 1955 (FPG) bevat wijzigingen in vergelijking met 1947 (BFP) en de uitgave van 1961 (PGB) is op vele plaatsen bijgesteld en bijgewerkt, getuige ook het voorwoord bij deze uitgave. De meest 'schureriaanse' berijming blijft die van in en vlak na de oorlog (1947 BFP); deze versie kan dus waarschijnlijk het meeste inzicht geven in de Psalmberijmer Schurer. Van de gekozen Psalmen zijn er ook meerdere versies; de verschillen zal ik bij de analyse ter sprake brengen en indien noodzakelijk bij de beoordeling betrekken. Het feit dat (slechts) tweeëntwintig berijmingen van Schurer het LFT bereikten maakt de vraag urgent waarom de redactoren van het LFT slechts deze berijmingen de moeite waard vonden om te wijzigen en in de uitgave op te nemen. Schurer zelf zou, in analogie met zijn visie op de nieuwe Nederlandse Psalmberijming, het LFT een 'compromis' noemen. Een onderzoek naar de ontstaansgeschiedenis van het LFT valt buiten het bestek van mijn onderzoek. Ik zal mij dan ook uitsluitend richten op It Boek fen 'e Psalmen 1947 (BFP).

3. FEDDE SCHURER; LEVEN EN WERKEN

"Om de dichter to forstean moast yn dichters lân earst gean." (F. Schurer)

In een artikel uit 1949, onder de titel 'Lof fan 'e poëzij', citeert Fedde Schurer (1898-1968) met instemming de dichter J.C. Bloem, die stelt "dat het dichtwerk van een mens over het algemeen van weinig belang is voor zijn biografie, en omgekeerd."¹⁶ Toch durf ik te stellen, dat poëzie als kunstvorm nooit alleen een artistiek product is, maar altijd ook een persoonlijke compositie. Daarom is kennis van de biografie van de dichter van belang zowel voor het decor, als voor de intentie van zijn of haar dichtwerk. Met Anne Wadman ben ik dan ook van mening "dat het lezen van Schurers verzen zonder zijn levenshabitus te kennen ... een zinloze zaak is."¹⁷

De levensbeschrijving van Fedde Schurer is globaal in te delen in de periode dat hij achtereenvolgens woonde in Lemmer (1910-1930), Amsterdam (1930-1946) en Heerenveen (1946-1968). Schurer werd geboren op 25 juli 1898 in Drachten. Toen Fedde vier jaar was verhuisde het gezin naar Lemmer (1903), de plaats waar zijn moeder, Griet Wagenaar, was geboren. Over zijn vader, een echte Drachtster, van beroep scheepstimmermansknecht, schreef Schurer vlak na diens dood in 1940:

"Mijn vader was voor de burgerlijke stand een zogenaamd 'onecht kind', maar welk een echt kind van God. Ik zou in staat zijn de misstap van mijn onbekende grootvader te zegenen en te lachen tegen het goede leven, dat zich zo en niet anders moest wenden, om mij zulk een vader te geven."¹⁸

In Lemmer begint Schurer, na een korte en teleurstellende carrière als timmermansknecht, de studie voor onderwijzer, die hij in 1923 afsluit met de hoofdakke. Vanaf 1919 is hij onderwijzer aan de christelijke school te Lemmer.

In de twintiger jaren sluit hij zich aan bij de Jongfriese Beweging¹⁹, in het leven geroepen door Douwe Kalma²⁰

¹⁶ F. Schurer, "Lof fan 'e poezij" in 'De Tsjerne' 1949, p. 97-103, gepubliceerd in: Hartsema, 1975

¹⁷ Hartsema, 1975, p.232

¹⁸ Buskes, 1971, p.93

¹⁹ Jongfriese Beweging, opgericht 20 november 1915. "Een kunstenaar kun je geen taak in een beweging opdragen, dat neemt hij niet. Dichters zijn de troubadours van een beweging. De dichtkunst is tegelijk spiegel en vlag." (Fedde Schurer in een vraaggesprek voor de Regionale Omroep Noord (RON), 1949), in Hartsema, 1975

om de Friese taal uit haar gettoppositie te halen. Schurer raakt ervan doordrongen, dat voor hem het Fries dé taal is, waarin hij zich wil uitdrukken en al snel publiceert hij zijn eerste Friese gedichten in 'Yn ús eigen tael' (het tijdschrift van het Kristlik Frysk Selskip), in 1925 gevolgd door zijn eerste gedichtenbundel *Fersen, Over zijn houding ten opzichte van de Jongfriese beweging* zegt Schurer: "Ik bin jim riedsman net, ik bin jim sjonger!"²¹

Actief was Schurer niet alleen in de taalstrijd²² en de vernieuwing van de Friese literatuur, maar ook in de politiek. Mede doordat Schurer lid werd van de Christelijke Democratische Unie (CDD) en van 'Kerk en Vrede'²³ ontstond een tragisch en hoog oplaaierend conflict tussen Schurer en het schoolbestuur. De directe aanleiding tot dit conflict was een rede, die Schurer in 1929 voor de CDU in Leeuwarden hield, getiteld "Christendom en Oorlog".²⁴ In het klimaat van gereformeerden en antirevolutionairen konden in die jaren nieuwe gedachten zich maar moeilijk ontwikkelen, waardoor men Schurer, als antimilitarist en pacifist, niet goed kon plaatsen.²⁵ Het bestuur van de school voor christelijk nationaal onderwijs te Lemmer schorste Schurer op 1 april 1930 (onder het mom van een 'ordeprobleem'), waarbij hem per 1 mei ontslag werd aangezegd. Schurer ging tegen deze beslissing in beroep, daarbij ondersteund door ds. J.J. Buskes en jurist mr. P. Pollema. Zij traden in het strijdperk tegen mr. P.S. Gerbrandy (de latere minister-president), die pleitte voor het schoolbestuur van Lemmer. De kerkenraad van de gereformeerde kerk vroeg Schurer schriftelijk om opheldering over zijn controversiële opvattingen over defensiepolitiek en over het vraagstuk oorlog en vrede. In zijn antwoord zei hij onder meer:

"In zijn satanische geraffineerdheid vertoont moderne oorlogsvoering een openlijk anti-goddelijk karakter, dat slechts te ontmaskeren is door het licht van Gods Woord, dat spreekt van recht en liefde en vrede. Er is geen *bellum iustum*, omdat oorlog zich bedient van satanische middelen, waarover de duivel en al zijn engelen zich verblijden!"²⁶

Ondanks zijn heldere verdediging, werden Schurer en zijn vrouw de toegang tot het Heilig Avondmaal ontzegd. Na deze 'excommunicatie' hebben zij hun lidmaatschap van de gereformeerde kerk opgezegd. Schurer schreef in dit verband:

"Ik neem het hen kwalijk, dat zij eenvoudige kerkleden met hun would-be-orthodoxie geblinddoekt en cultureel met hun zeventiende-eeuwse puritanisme gekortwiekt hebben."²⁷

Schurer zelf betitelde het conflict van Lemmer ooit als "een conflict met boven-dorpse betekenis", terwijl hijzelf in die tijd door de BVD op een zwarte lijst werd omschreven als talentvol en gevaarlijk spreker, vooral gevaarlijk voor jongeren. Schurer en zijn vrouw Wil verhuisden in 1930 naar Amsterdam; ze zouden er tot 1946 blijven.²⁸ Er was Schurer een baan aangeboden als onderwijzer aan een openbare school. Juist in Amsterdam werd Schurer geconfronteerd met de crisis van de jaren dertig, waarin mede door een gebrek aan sociaal beleid vele arbeidersgezinnen tot de afgrond werden gedreven. De confrontatie met deze crisis, in het dagelijks leven, maar zeker ook via de kinderen in zijn schoolklas, heeft Schurers rechtvaardigheidsgevoel zeer op de proef gesteld. De solidariteit met de ellende van de mensen uitte zich in de vele spreekbeurten en politieke debatten, waarin Schurer agerde tegen de politiek van Colijn. Schurer vertelt van "pijnlijke confrontaties met een menselijke tragedie, waartegen geen enkel politiek programma opgewassen is."²⁹

In de bundels *Útflecht* (1930), *Twiljocht* (1935) en *Op alle winen* (1936) verwoordt de dichter veelal de hoop en strijd, en de liefde en de twijfel van de individuele mens. Nu en dan en indirect klinkt de misère van die tijd door, bijvoorbeeld in de berijming van Psalm 10 uit 1936. De goddeloze en de woekeraar worden hierin onomwonden verantwoordelijk gesteld voor het enorme leed, dat de sociale crisis teweegbrengt; de "ellendige" van Psalm 10 is de "earme stumper" van de crisis.³⁰

²⁰ Zie ook: Schurer, 1959, p.52f

²¹ Hartsema, 1975, p.236

²² "Liefde voor de taal, zonder liefde voor het volk kan niet bestaan, want in de taal komt een volk als volk voor het voetlicht: het is zijn adelbrief, zijn introductie in de wereld." F.Schurer, *Folk en tael*, 1926

²³ Kerk en Vrede was een soort vredesbeweging van christensocialisten.

²⁴ F. Schurer, *Kristendom en Oarloch*, Ljouwert 1929

²⁵ Zie: J.J. Buskes, *Antimilitarisme en Nederlandse Geloofsbelijdenis; het geval Schurer*, Dokkum 1931

²⁶ F. Schurer, *Geloofsonderzoek*, Lemmer 1929

²⁷ Zie: Buskes, 1971, p.100

²⁸ Het eerste dagblad, dat de Schurers lazen in Lemmer heette *De Christelijke Amsterdammer*; nomen est omen?

²⁹ Schurer, 1959, p.97

³⁰ Voor Schurers berijming van Psalm 10, zie hfdstk. 7

Fedde Schurer en zijn vrouw Wil sluiten zich in 1931 aan bij de gereformeerde kerken in Hersteld Verband en zij kerken in de Parkkerk bij Geelkerken en Buskes. In 1938 zou Schurer zich aansluiten bij de Hervormde Kerk. De gruwelen van de oorlog verdichtte Schurer in zijn verzetsverzen, veelal geschreven in het Nederlands, om zo veel mogelijk anoniem te kunnen blijven. In zijn bijbels drama *Simson* (1942) identificeerde hij de Filistijnen al gauw met de Duitsers en protestlieders getuigen van het verzet en het verlangen naar vrijheid. De afschuwelijke hongervinter staat Schurer in zijn herinnering gegrift:

"Je leerde leven met het gevaar, met de dreiging, met de ziekte, met de doden. Een dode was nu heel wat anders dan in vreedstijd. Een lijk op een kar, bedekt met een stuk papier, onderweg naar de Zuiderkerk, waar ze in rijen naast elkaar lagen, hoorde bij het beeld van elke dag."³¹

Het is juist in de context van deze vreselijke oorlog, dat wij Schurers berijming van Psalm 79 moeten lezen, waarin hij spreekt van "bisetting" en "fjûr" en "púnheapen"; de berijming geeft een beeld van de lijken die de straten vullen en in strofe zes horen we de roep om bevrijding van "twang en slavernije".³² De bevrijding verdicht en bezingt Schurer met feestelijke bevrijdingsliederen, zoals 'Daar komen de Canadezen' en 'Gebed bij de bevrijding'. Bij gelegenheid van de herdenking van de bevrijding in 1965 schrijft Schurer:

"De wereldgeschiedenis echter voltrekt zich in moeizame etappes van opgang en terugval. Het heeft zin de emotie van de bevrijding en het perspectief dat zij opende, te herbeleven en vast te houden. Opdat wij niet vergeten. De moord, de schande en de schuld niet. Opdat wij steeds beter de verantwoordelijkheid der betrekkelijke vrijheid beseffen."³³

Na de oorlog (1946) aanvaardde Schurer een betrekking als hoofd redacteur bij de Heerenveense (Friese) Koerier en tot zijn dood in 1968 is Schurer met zijn vrouw in Heerenveen blijven wonen. Een groot aantal hoofdartikelen over de meest uiteenlopende zaken en actualiteiten verschenen, naast de vele gedichten van de naoorlogse periode.³⁴

Er is nog genoeg te zeggen over deze periode, maar ik wil mij beperken tot het noemen van een aantal gebeurtenissen: In 1949 ontving Schurer in Bolsward de Gysbert Japicxpriis, voor zijn dichtwerk, maar wel in het bijzonder voor zijn Psalmberijming. In 1951 bezorgde een rechtszaak tegen Schurer (hij stond in hoger beroep terecht op beschuldiging van belediging van de kantonrechter van Heerenveen, die hij in een artikel in de Friese Koerier had aangevallen op het feit dat hij in de rechtszaal geen Fries als voertaal toestond) het Friese volk een nieuwe gedenktag: Kneppelfreed (16 november 1951)³⁵ en Schurer werd daardoor zelf(s) een volksheld van de Friezen. Vanaf 1956 was Schurer enige jaren lid van de PvdA-fractie van de Tweede Kamer; tenslotte vermeld ik nog de publicaties van Schurer naar aanleiding van het rooms-katholieke mandement. Schurer daarover:

"Niet alleen werd de katholieke, die meende zich anders te moeten organiseren dan in de roomse politiek en sociale organisaties, bedreigd met uitsluiting van de genademiddelen, maar dit mandement gaf ook een oordeel over de protestanten, waarbij de schapen van de bokken werden gescheiden. Met de protestants-christelijke partijen kon je samenwerken, maar de overige, protestanten en katholieken, die een niet-confessionele organisatie verkozen, werden behandeld onder het hoofd: 'onchristelijke stromingen'. Het was in één woord een staatsgreep van rechtse KVP-ers, die met staf en mijter een aanval deden om de macht te veroveren en vooral een aanval deden op de PVDA en het NVV."³⁶

Tenslotte nog enkele uitspraken van Schurer. Over het christendom: "Christendom is niet zomaar een van de vele levensbeschouwingen, maar een genade en een innerlijke kracht."³⁷ Over het Fries: "Frisian is the jacket worn about the house, Dutch the dress-up suit kept for school, church, official business and public affairs."³⁸ Over poëzie: "It Iibben wiist út dat men dersûnder ek skoan âld wurde kin."³⁹ "Poëzy iepenbieret gjin wierheit

³¹ Schurer, 1959, p. 114

³² Voor Schurers berijming van Psalm 79, zie hfdstk. 7

³³ De Groene Amsterdammer, 1 mei 1965

³⁴ Een volledig overzicht van Schurers poëzie is te vinden in de inleiding van zijn *Samle Fersen*, 1974

³⁵ 'Knuppelvrijdag', zie: Schurer, 1959, p. 138f

³⁶ Het mandement van de Nederlandse bisschoppen onder de titel 'De katholieke in het openbare leven van deze tijd'(1954), zie ook bij Schurer, 1959, p. 157f

³⁷ Schurer in een parlementaire rede in de Tweede Kamer op 2 december, 1959

³⁸ Artikel van Schurer getiteld: 'The mouse under the bell-jar' in het tijdschrift *Delta*, Friesland-nummer, winter 1965-66.

Zie ook: Hartsema, 1975, p.55-58

³⁹ Hartsema, 1975, p.33

yn de dogmatyske, stellige sin, mar yn de sin fan skientme," "Poëzie is geen hogere, maar andere orde."⁴⁰

En waarmee is dit hoofdstuk beter te besluiten dan met het gedicht van Schurer over Schurer:

*De grize dichter Fedde Schurer
Is lyk in knyn fan Albrecht Dürer:
As men him oan syn earen skuort
Dan wipt er as de wearlich fuort
En lit it waeije, lit it reine
Hy krûpt yn't hoal by Heinrich Heine.*

*Soms makket er him wakker drok
Oer rjocht en frede en minsklik lok
Dan moatt'de goeden en gelearden
It faek ûntjilde mei de kweaden
Mar meielkoar wurde hja kalm
By 't sjongen fan in Davidspsalm.⁴¹*

De oude dichter Fedde Schurer
Is net als een konijn bij Dürer;
Je trekt hem stevig aan zijn oor
En als de weerlicht is hij er vandoor.
En zouden stormen woeden, huilen
Gaat hij bij Heinrich Heine schuilen.

Soms maakt hij zich verschrikkelijk druk
Om recht en vrede en menselijk geluk.
Door wat de kwaden ervan brouwen
Moet ook de goede het berouwen.
Maar allen worden zij gerust en kalm
Door 't zingen van een Davidspsalm. (vertaling U.Tj.)

♪

4. DE FRIESE PSALMBERIJMING VAN FEDDE SCHURER

*"As de kweade en wylde geasten oermacht nimme yn ús hert
klinke dan om ús te treasten it lûd fan Davids harpgebet. " (F. Schurer)⁴²*

Het berijmen van de Psalmen in het Fries beschouwde Schurer als een "opdracht van de kerk, waaraan ik mij niet kon onttrekken.⁴³ Dat de Nederlandse taal in Friesland altijd een soort 'Kerklatijn' is geweest en het Fries in de kerk als oneerbiedig werd beschouwd, heeft Schurer er mede toe gebracht om in de jaren dertig te beginnen met het berijmen van de Psalmen. Vaak deed hij dit op verzoek van predikanten, die een Friese dienst wilden houden, of van zangverenigingen. Er was daarnaast nóg een aanleiding; de door het Kristlik Frysk Selskip in 1923 uitgegeven Friese Psalmberijming van A.M. Wybenga (1881-1948)⁴⁴ had onvoldoende ingang gevonden in de kerken en er was dus behoefte aan een berijming die beter voldeed voor kerkelijk gebruik. Dit neemt niet weg, dat de berijming van Wybenga als een theologisch en cultureel monument beschouwd moet worden.

In de jaren 1927 tot 1934 berijmde Schurer, geheel of gedeeltelijk, negentien Psalmen, die gepubliceerd werden in 'Yn ús eigen tael'; in 1927 verschenen de Psalmen 3, 5, 6 en 12; in 1928: 8 en 9; in 1929: 138 en 17; in 1932: 43, 75 en 84; in 1933: 19, 24, 25 en 42; 1934: 33, 46, 65 en 66. In 1934 verschenen in de bundel Lof fen alle tiden de Psalmen 3, 17, 19, 24, 25, 33, 42, 43, 46, 65, 66, 72, 73, 74, 75, 84, 87, 89, 98, 103, 138, 146 en 147. Twee jaar later verschenen in Op alle winen de Psalmen 4, 5, 6, 9, 10, 11, 12, 13, 14 en 15. En ook in 1936 publiceerde Schurer in Bikende Psalmen en Gesangen yn it Frysk de Psalmen 25, 32, 42, 47, 62, 65, 68, 72, 73, 84, 89, 100, 103, 116, 118, 119, 121, 130, 133, 134, 138, 139, 146.

⁴⁰ Hartsema, 1975, p.59-60

⁴¹ Hartsema, 1975, p.116

⁴² Uit gedicht 'David spilet', Schurer, 1974, p. 498

⁴³ Schurer, 1959, p. 165

⁴⁴ Een bespreking van Wybenga's berijming door Schurer is te vinden in 'Frisia' 1924- 25, blz. 15-16

"De oorlog wierp mij, afgezien van alle opdrachten en plannen, ook geestelijk meer dan ooit terug op de Psalmen: ze kregen in deze jaren een nieuwe actualiteit. Ik heb toen het hele boek systematisch afgewerkt. Formele belangstelling van kerkelijke kant was er in het geheel niet. Onder de titel 'It boek fan'e Psalmen' heeft Peter van Rossum, mijn trouwe Amsterdamse uitgever, het onder zorg en verantwoordelijkheid van het Kristlik Frysk Selskip laten verschijnen."⁴⁵

Tien berijmingen van Schurer werden gepubliceerd in 1943, in een illegale uitgave in de serie *In signo piscium* onder het pseudoniem Arend van der Meer. It boek fen'e Psalmen, de volledige Psalmberijming, verscheen vlak na de oorlog in 1947. In de vijftiger jaren werd door de 'Provinciale commissie voor evangelieverkondiging in de Friese taal' het Frysk Psalm- en Gesangboek (1955), waarin de volledige berijming van Schurer, aangeboden aan de Synode van de Hervormde Kerk. Een revisie en beperkte uitbreiding van deze bundel vond plaats in opdracht van een gereformeerd-hervormde commissie en in 1961 verscheen zo het Psalm- en Gesangboek ('Frysk' hoefde er niet meer bij); de revisie bestaat uit het herzien van een aantal strofen (17) en tal van losse regels door Bernard Smilde en de uitbreiding betreft de belijdenisgeschriften en een aantal gezangen, in gebruik bij de gereformeerden. In het Lieteboek foar de Tsjerken (1978) tenslotte, zijn tweeëntwintig Psalmberijmingen van Schurer overgenomen, namelijk: 1, 4, 13, 15, 34, 45, 49, 50, 62, 67, 87, 88, 91, 92, 94, 95, 114, 132, 138, 140, 141 en 145. Dat de overige berijmingen van Schurer het LFT niet 'gehaald' hebben kan erop duiden, dat enkele decennia ná Schurer betere berijmingen voorhanden waren; het staat echter nog te bezien of daarmee Schurers berijmingen slechter genoemd mogen worden.

Dat de context, waarin de dichter zich bevindt, bepalend kan zijn voor de berijming van een Psalm zagen we bij Schurer al bij Psalm 79; uit een globale vergelijking met de berijming van D.A. Tamminga in het Lieteboek blijkt dat dit situationele aspect niet noodzakelijk een verbetering is voor de zeggingskracht van de Psalm en zelfs een barrière kan zijn tussen Psalm en lezer. Door dichter bij de grondtekst te blijven is Tamminga er in geslaagd de berijming minder eenduidig te laten klinken. De mate waarin recht gedaan is aan de weergave van de grondtekst van een Psalm geeft aan wanneer de grens tussen Psalmberijming, Psalm uitbreiding of Psalmgedicht is overschreden⁴⁶; met grondtekst is dan bedoeld: de oorspronkelijke Hebreeuwse of een strikt naar het Hebreeuws vertaalde tekst. Het staat te bezien of deze grens door Schurer overschreden is.

Bij de uitgave van *It boek fen 'e Psalmen* (1947) noemde Schurer zijn Psalmen 'liederen van bevrijding' en daarmee doelde hij zeker niet alleen op de bevrijding van de Duitse bezetting, maar ook op het feit dat hij het berijmen volbracht had. In een *In Memoriam* in 'Woord en dienst' (1968, p. 100) schreef ds. J.J. Buskes:

"Toen de Psalmberijming klaar was, was Schurer doodop. Hij schreef mij (oktober 1947): "Eerlijk, Jan, als ik nu naar dat Psalmboekje kijk, dan ben ik zo diep dankbaar, dat ik dat heb mogen doen; ik geloof ook werkelijk, dat dit een dankbaarheid is zonder zelfverheffing. Want ik begrijp nog niet, hoe het mogelijk is geweest. Ik - nou ja, ik. Je kent me zo'n beetje. Gek, dat God soms een van de meest twijfelachtige figuren uit zijn klas pikt en zegt: Doe jij eens een boodschap voor me. En dat je dan tijdens die boodschap nog het lef hebt om allerlei streken uit te halen, en dat het toch voor elkaar komt- nu, dat is waarachtig niet aan ons te danken."

Bij gelegenheid van de uitreiking van de Gysbert Japicxpriis aan Schurer in 1949 wees D.A. Tamminga er nog met nadruk op, dat de berijming van Schurer een nog mooiere prijs zou verdienen, namelijk een officiële erkenning door de kerken⁴⁷; die erkenning kwam in 1955 en later in 1961 in het 'Psalm- en Gesangboek'. In de conclusie van mijn onderzoek zal mogelijk blijken of de kerken terecht op die erkenning terug zijn gekomen bij de samenstelling van het Lieteboek foar de Tsjerken (1978), maar een definitief antwoord op die vraag kan ik niet hier geven, want dat vereist een vergelijkend onderzoek naar het werk van verschillende Psalmberijmers.

Schurer maakte korte tijd deel uit van de commissie voor de nieuwe Nederlandse Psalmberijming, onder voorzitterschap van prof. K.H. Miskotte; naast de dichters Martinus Nijhoff en Muus Jacobse (prof. K. Heeroma) zaten in deze commissie dichters, hebraïsten, theologen en musici. Schurer kon echter niet uit de voeten met het collectief dichterschap, "daar geloof ik even min in als in het collectieve schilderschap" zo schreef hij.⁴⁸ Hij beschouwde de uit deze werkvorm ontstane berijming als een compromis en had liever een keus gedaan tussen een volledige berijming van Muus Jacobse of Schulte Nordholt of Ad den Besten. In het Liedboek voor de Kerken is Psalm 13 een berijming van Schurer en Psalm 19 is gedeeltelijk van zijn hand.⁴⁹

⁴⁵ Schurer, 1959, p. 165-166

⁴⁶ Popkema, 1983, p.16v

⁴⁷ E.S.de Jong (red.), In *Materna Lingua*, tinkboekje utjown ta gelegenheit fan de utrikking fen de Gysbert Japicxpriis 1949 oan Fedde Schurer, Boalsert 1949

⁴⁸ Schurer, 1959, p. 166

⁴⁹ Uit de werkplaats van het Liedboek, 's Gravenhage 1974

5. VIJF INTROÏTUSPSALMEN UIT DE VEERTIGDAGENTIJD

PSALM 91 'DY'T BY DE HEAR SYN SKÛLPLAK FOUN'

A. De onberijmde tekst

"Geborgenheit im Schutz des Höchsten", zo verwoordt Kraus⁵⁰ de thematiek van Psalm 91; het zou hier gaan om een gebedslied, dat aan iemand wordt meegegeven, die van ernstige ziekte is hersteld, één van de zg. "Krankheits- und Heilungspsalmen". Een ervaring van Gods hulp wordt door de Psalmist bezongen en aan de hoorders meegegeven, om ervoor te danken en om er van te leren. In dezelfde richting laat Peters zich uit: Deze Psalm is: "a liturgy against disease produced by the attack of evil spirits".⁵¹ Ridderbos beschouwt dit lied als een leerdicht⁵², de Psalm leert de gelovige de zekerheid van het heil van God en bergt tevens in zich: het raadsel van de voorspoed der goddelozen en de tegenspoed der vromen. Maar meer dan alleen een leerdicht is deze Psalm m.i. een hymne op de aanwezigheid en de beloften van God of zelfs "an exuberant Song of Faith"⁵³, gebruik makend van metaforen uit het leven van nomaden (v.4,10-13) en beelden van een God, die demonen, in de gedaante van wilde dieren (v.13), overwint. In deze zin is ook het opschrift begrijpelijk, dat NBG meegaf aan deze Psalm: "Godsvertrouwen in gevaren". Gevaren die geschilderd worden in sterk beeldende taal, waardoor er veel ruimte is tot identificatie met dit lied, als: "Veranschaulichung der Heils- und Schutzmacht Jahwes" (Kraus). Ridderbos haalt de mening van Schmidt en Gemser aan, dat er sprake zou kunnen zijn van een 'begroetingspsalm voor bij de poort op het tempelplein'; Ridderbos zelf beschouwt de vorm van de Psalm als een toespraak, afgesloten met een Godsspraak; de Psalm zou ook bedoeld kunnen zijn om door een priester of tempelzanger te worden voorgedragen ten behoeve van mensen die door gevaren werden bedreigd⁵⁴; de Psalm kan onderdeel geweest zijn van een liturgie voor (de genezing van) een zieke, mogelijk voorafgegaan door een Klaaglied; tenslotte wijst Kraus nog op het feit, dat de adressant van de Psalm mogelijk asiel zocht in de tempel. Wellicht had de Psalm van oorsprong al het karakter van een introïtus: "Perhaps we should follow Schmidt's suggestion that this Psalm could be associated with the Entrance Liturgies. It may have been addressed to those admitted into the Temple, and it may have served the purpose both of instruction and of blessing or promise".⁵⁵

De beginverzen vers 1 en 2 verwoorden de thematiek van de Psalm: de Allerhoogste, de Almachtige God bij wie de mens hulp en bescherming vindt; wie zich op deze God verlaat is bij Hem veilig. In verband met de context kan voor *omar* in vers 2 beter gelezen worden: *ha-omer* = hij die zegt (vd.Ploeg), of *iomar* = hij spreke (hij is subject van vers 1; Kraus); Wumkes vertaalt hier "Ik scil tsjin de Heare sizze" (FBW). Het hoofddeel van de Psalm (v.3-13) wordt begrensd enerzijds door vers 1 en 2, een zegen-groet of een (priesterlijke) oproep tot dankzegging (Kraus), en anderzijds door vers 14-16, een orakel of Godsspraak. Het middenstuk vers 3-13 brengt in velerlei beelden een beschrijving van God zoals die in v.2 wordt genoemd: een toevlucht, een burcht of veste, Hij die bescherming biedt, en op wie de mens kan vertrouwen. Het verblijven in de schaduw van de Almachtige⁵⁶ wordt in vers 4 uitgewerkt in een (gevlugeld) beeld van God, die bescherming biedt met zijn vleugels, vlerken (FBW: wjukken, tichte fearren); een God, die redt van (lett.) de pest van rampen (vers 3).

De verzen 5 en 6 lopen parallel; de verschrikking van de nacht (vers 5a) heeft een voortzetting in: de pest, die rondwaart in het duister (vers 6a); de pijl overdag (vers 5b) vindt voortzetting in: het verderf op de middag (vers 6b). Voor de verschrikkingen, de demonische krachten, die de mens dag en nacht kunnen bedreigen, hoeft men niet te vrezen, want God beschermt (vers 4a en 9a).

Een plotselinge wisseling van beelden is er in vers 7, maar het thema blijft: de gevaren die de mens (kunnen) bedreigen. Een zekere scheiding tussen vers 7 en 8 in de meeste vertalingen, maakt de interpretatie niet eenvoudig en Kraus pleit er daarom voor, om beide verzen qua betekenis sterk op elkaar te betrekken; de vergelding van de goddeloze (de vijand) in vers 8 is aanschouwelijk gemaakt in vers 7 als een goddelijke daad van vergelding; Hij laat vele (tien)duizenden te gronde gaan en daarin kan de mens met eigen ogen de toorn van God en de macht en trouw van God zien (vgl. de analogie van vers 8: '.... uw ogen aanschouwen' met vers 16: '..... mijn heil doen zien').

In v.9 wordt de formule van vers 1 en 2 opnieuw opgepakt en vervolgens tuimelen de beelden weer over elkaar heen; daar waar de mens leeft en werkt (uw tent, vers 10b en: al uw wegen, vers 11b), daar zal God hem

⁵⁰ Kraus, 1960, 11, p. 801

⁵¹ J.P. Peters, *The Psalms as Liturgies*, New Vork 1922, p. 363

⁵² Ridderbos, 1958, 11, p. 405

⁵³ *The Interpreters Bible*, New Vork 1955, p. 493

⁵⁴ vd. Ploeg, 1974, 11 p. 120-121

⁵⁵ A.A. Anderson, *New Century Bible*, Somerset 1972, vol. 2, p. 655f

⁵⁶ Zie ook Kraus, 1960, 11 p. 634

behouden voor onheil en plagen, een zekere herhaling van de beelden in vers 3, 5 en 6. Gods engelen zullen de mens behoeden op al zijn wegen (vgl. Ex.23, 20), ze zullen hem dragen, zodat hij niet valt en zodat hij zich niet, in de duisternis, stoot aan een steen.⁵⁷ En zelfs in levensgevaar, door bedreiging van leeuwen en (giftige) slangen⁵⁸ is de mens veilig bij God; de wilde, gevaarlijke dieren kunnen ook beeld zijn voor gevaarlijke mensen (vgl. Ps.22: 13, 14 en 17).

De mens kan letterlijk in de voetstappen treden van deze vergeldende God, die nu zelf, in de directe rede van een orakel, spreekt tot de gelovige, in vers 14-16. Het beeld van de aanwezigheid van bedreigingen en gevaren maakt nu plaats voor de nabijheid van God. Inhoudelijk lopen vers 14 en 15 parallel. Net als vers 2 is deze Godsspraak hier niet alleen een bemoediging, maar tegelijk een aanzet en oproep tot gebed, door Hem aan te roepen (vers 15a; vgl. ook Psalm 50, 15). Tenslotte culmineert dit lied in de verzadiging met lengte van dagen; de mens krijgt door het zien van het heil van God antwoord op de vraag van deze Psalm: Waarin bestaat de geborgenheid van God?

B. De berijming

PSALM 91 (BFP, 1947)

1. Dy 't by de Hear syn skûlplak foun
 Mei rynske help forwachtsje;
 Al sinkt de dei, al falt de joun,
 Hy mei by God oernachtsje.
 'k Siz tsjin de Hear: myn sterk kastiel,
 Myn stins yn ramp en rouwe,
 Myn taflecht dêr 'k my feilich fiel,
 Op Jo kin 'k ivich bouwe.

2. Dû silst net yn't forriedlik net
 Des fûgelfangers stjerre;
 Hy is it dy 't dyn libben redt,
 Gjin pest sil dy fordjerre.
 Syn brede wjok, syn tichte fear,
 Sil al dyn noed fordriuwe,
 De trouwe soarch fan God de Hear
 Dyn skyld en pânser bliuwe.

3. De nachtlke eangst, de tsjust're wei,
 sil dy giin freze bringe,
 De fûle pylk dy 't fljocht oerdei
 Sil yn dyn hert net kringe.
 De pest sil op syn dûnker spoar
 Dy net oan't libben deare,
 't Fordjêr dat middeis woedzje doar
 Dat sjocht en keart de Heare.

4. Oft tûzen oan dyn lofterhân,
 En rjochts tsientûzen stoaren,
 Jit giestû feilich troch dyn lân,
 Biwarre boppe de oaren.
 It ûnheil komt dy net bynei;
 Dyn each lykwols oanskôget
 Hoe't God op syn forjildingsdei
 Oan kweade't rjocht foltôget.

5. Jo hawwe, o God, myn taflecht west;
 Myn skûl is by de Heare!
 Sa hat dyn tinte frede en rêst,
 Gjin ûnheil sil dy deare.
 Hy stjûrt syn ingels op dyn wei,
 Hja sll dy treaste en liede,
 Hja hoedzje dy by nacht en dei

⁵⁷ vers 12: vgl. Matt. 4, 6 en Luk. 4, 11; zie: Vis, 1936, p. 64-66

⁵⁸ vers 13: vgl. Mark. 16, 18 en Luk. 10, 19

Dyn libben lang op ierde.

6. Dû silst dy yn har hannen stil
 En feilich drage litte;
 Sa sil dyn foet, nei 's Heare wil,
 Him oan gjin stienklip stjitte.
 Dû stapst op njiirren sûnder noed,
 Fortrapest har forbliuwen,
 En wâddest mei ûnbrek'bre moed
 Oer draek en jonge liuwen.

7. Hy hâld him fest oan My, seit God,
 Nou wol ik him genêze,
 En yn syn faei en nuodlik lot
 Syn rots en redder wêze.
 Ik sill, om 't hy myn namme ken,
 To ninter fan him skiede,
 Mar him biweitsje as myn bern,
 En op in hichte liede.

8. Ik sil, as hy My ropt yn't leed
 Him hearre en 't leed fordriuwe,
 Ik sil yn bange en bitt're need
 As treaster by him bliuwe.
 Ik lûk him op út weaze en slyk,
 Ik sil syn lok foltôgje,
 En yn in libben, lang en ryk,
 Sil hy myn heil oanskögje.

"Ta Schurer syn sterkste technyske kanten rekkenje ik de opfallende kwaliteit fan de begjinrigels"⁵⁹ Dit geldt zeker voor Psalm 91! In de berijming zijn steeds twee verzen weergegeven in één strofe, behalve bij strofe 5 (= vers 9, 10 en 11) en bij strofe 7 (= vers 14). De berijming volgt getrouw de opbouw van de grondtekst; vers 14, waaraan Schurer één hele strofe wijdt, krijgt de nodige nadruk, temeer omdat strofe 7 nog eens krachtig de thematiek van de hele Psalm verwoordt: God als rots en redder, die als een vader zijn kind beschermt: strofe 7 regel 7. 'Mar him biweitsje as myn bern.' Het is pas in strofe 7 regel 8. dat Schurer toekomt aan de Allerhoogste uit vers 1 en vers 9. Het lijkt alsof de berijmer moeite heeft met deze term, evenals met Almachtige in vers 1, gezien de summiere reminiscentie in strofe 7 regel 8. 'En op in hichte liede.' God is voor Schurer blijkbaar (liever) niet hoog en ver weg, maar dicht bij Zijn mensenkinderen; Hij zal hen nooit en te nimmer verlaten: strofe 7 regel 6. 'To ninter fan him skiede.' Het eerste wat dan ook opvalt in strofe 1 is het ontbreken van deze beide benamingen van God: Allerhoogste en Almachtige. Maar het begin van de berijming is er niet minder krachtig om. Bijzonder mooi is de term 'rynsk' (royaal) in strofe 1 regel 2. In strofe 1 regel 3. 'Al sinkt de dei, al falt de joun' wordt het beeld van de nacht, het duister, ingezet; een beeld dat in de berijming terug zal keren in strofe 3 regel 1; strofe 3 regel 5; strofe 5 regel 7. Als, volgens de commentaren '*iomar*' of '*ha-omer*' in vers 2 de voorkeur verdient boven '*omar*' dan zou een alternatieve vertaling voor strofe 1 regel 5 kunnen zijn:

Hy seit tsjin God: Myn sterk kastiel.
 of: Hy sjongt de Hear: Myn sterk kastiel.

waardoor ook het onuitspreekbare 'k siz' wordt vermeden. Het in strofe 1 regel 5, 6 en 7 herhaalde bezittelijk voornaamwoord 'yn' is in overeenstemming met de grondtekst. Het werkwoord 'vertrouwen' vervangt Schurer door 'bouwen', maar gezien de grondtekst zou strofe 1 regel 8 beter luiden:

Op Jo kin ik fertrouwe.

Een enjambement als in strofe 2 regel 1-2 is ongebruikelijk, maar leidt hier niet tot misverstanden. Het gebruik van de tweede naamval in 'des fûgelfangers' is voor die tijd niet ongebruikelijk, maar blijft archaïstisch. Functioneel voor de zeggingskracht is de omkering van 'de verderfelijke pest' in: strofe 2 regel 4. 'Gjin pest sil dy fordjerre.' Voor zowel 'hy' (regel 3) als 'Syn' (regel 5) geldt dat het subject niet meteen duidelijk is; het subject van 'hy' zou zelfs verward kunnen worden met de fûgelfanger uit regel 2. Door de introductie van 'noed fordriuwe' is de interpretatie van strofe 3 regel 5-8 niet eenduidig; begrijpelijker wordt het wanneer regel 5 en regel 6 aansluiten bij resp. regel 8 en regel 7. Door regel 5 en regel 7 om te wisselen ontstaat een vanzelfsprekender verband:

⁵⁹ F. Dam in: Hartsema, 1975, p. 175

De trouwe soarch fan God de Hear
 Sil al dyn noed fordriuwe.
 Syn brede wjok, syn tichte fear
 Dyn skyld en pânser bliuwe.⁶⁰

De beelden uit strofe 3 zijn bij wijze van spreken "bewegende beelden". Wat het metrum betreft zou vers 5a FBW 'Du silst net freezje foar de eangst' goed als eerste regel van deze strofe hebben kunnen fungeren, maar de eerste regel van Schurer laat niets aan duidelijkheid te wensen over: 'De nachtlke eangst, de tsjust're wei.' De (levens)bedreiging verwoordt Schurer treffend, tweemaal in verschillende woorden: strofe 3 regel 4: 'Sil yn dyn hert net kringe' en strofe 3 regel 6: 'net oan't libben deare'. Overigens is de parallellie van vers 5 en 6 (zie onder A.) in de berijming goed doorgedrongen. Strofe 3 regel 5: 'Dat sjocht, en keart de Heare' grijpt al vooruit op vers 11 en 12. Raadselachtig is: strofe 4 regel 4: 'Biwarre hoppe de oaren' een regel, die riekt naar een zekere zelfverheffing, die de Psalm vreemd is. Schurer is er in strofe.4 goed in geslaagd de nauwe samenhang tussen vers 7 en vers 8 (zie onder A.) weer te geven. Strofe 4 regel 5: 'Oan kweade 't rjocht foltôget' doelt waarschijnlijk op het gericht (BFP: gerjocht)⁶¹ maar de term 'rjocht' scheidt hier verwarring. Een alternatief kan zijn:

It ûnheil komt dy net binei.
 Mei eigen eachen sjochst it,
 Hoe't God op Syn forjildingsdei
 De goddeleazen rjochtet.

De grondtekst komt aardig tot zijn recht in strofe 5, behalve bij de verleden tijd in regel 1: 'Jo hawwe, o God, myn taflecht west' en behalve bij de notie van het troosten in regel 7: 'Hja sil dy treaste en liede'. Opnieuw treffen we deze term troosten in strofe 8 regel 4: 'As treaster by him bliuwe' een term, die slecht past in deze Psalm, waarin meer sprake is van bedreiging dan van verdriet.⁶² Toepasselijker is dan ook de term redder als in strofe 7 regel 4. 'Syn rots en redder wêze.' Ook buiten het bereik van God is zijn bescherming gewaarborgd, want Hij stuurt Zijn (bescherm)engelen op de weg van mensen: strofe 5 regel 5: 'Hy stjûrt syn ingels op dyn wei'. Het 'libben lang' in strofe 5 regel 8 anticipeert alvast op vers 16 en strofe 8 regel 7: 'En yn in libben, lang en ryk' is een prachtige variant op het metrisch onbruikbare 'langte fan dagen'(FBW). In strofe 6 regel 1: 'Dû silst dy yn har hannen stil.' wordt verwezen naar de 'ingels' in strofe 5 maar zij zijn wel erg ver verwijderd van hun 'hannen'. Het op handen dragen werd bij Schurer 'dy yn har hannen drage litte'. De stoplap 'stil', de omvorming van activum naar passivum en daarmee de wisseling van subject ontnemen de berijming veel van de directe zeggingskracht van de grondtekst. Strofe 6 regel 5-8 zijn duidelijk ontleent aan de bewoordingen van Wumkes (FBW). De zevende strofe is, zoals gezegd, geënt op vers 14; de berijming verbreedt dit vers op een wijze, die treffend de geborgenheid en de bescherming van God verbeeldt. Het bevrijden (NBG) is verbreedt tot: genezen en het redden van de mens uit zijn nood (strofe 7 regel 1-4). Het 'ki' (omdat) van vers 14 bleef behouden doordat de persoonsvorm een voluntativus werd (sil - wol). Geforceerd is in strofe 8 het tweemaal 'leed', overigens een notie, die de grondtekst vreemd is. Jammer is ook dat door de berijmer het werkwoord 'antwoorden' niet is gehandhaafd. Het 'tot ere brengen'(NBG) of 'him eare jaen' (FBW) ontbreekt geheel in de berijming. In de laatste regel van de berijming is de cadans van het 'ik zal', die vers 14-16 beheerst, ten prooi gevallen aan de (bij Schurer frequente) wisseling van het subject. Een alternatief voor deze laatste strofe, dat deels aan deze kritiek tegemoet komt en dicht bij de grondtekst blijft is m.i. mogelijk, met behoud van die prachtige regels 5 en 7:

Ik sil as hy My ropt yn 't leed
 Him hearre en antwurd bringe,
 Yn al syn bange en bitt're need
 Him rêdde en omringje.
 Ik lûk him op út weaze en slyk,
 Sil him mei eare oerjitte.
 En yn in libben, lang en ryk,
 Sil ik him heil sjen litte.

De zingbaarheid van de berijming is goed, afgezien van een enkele opeenstapeling van medeklinkers in strofe 1 regel 7 en strofe 3 regel 1. De metrische structuur vertoont ten aanzien van de melodie geen haperingen. De rijmtechniek is consequent en helder; indrukwekkend is zeker de rijmtechniek in strofe 1 regel 1-4. Het veelvuldig gebruik van alliteratie draagt niet weinig bij tot de kracht en zingbaarheid van de tekst (s.1,r.7;s.6,r.3-4 en r.5;s.7,r.4;s.8,r.3 en r.6-7) Regelmatig wordt in berijmingen met bezittelijke of persoonlijke voornaamwoorden verwezen naar een elders genoemd subject. Dit leidt soms, zoals we zagen in strofe 2, tot verwarring; een verwijzing naar een subject in een andere strofe (zoals 'har' strofe 6, regel 1 verwijst naar 'ingels' strofe 5 regel 5) is af te wijzen, ook omdat vaak slechts een aantal strofen van een Psalm worden

⁶⁰ Vgl. de bewoording in FBW

⁶¹ Vgl. BFP Psalm 2, strofe 6 regel 6: "Hoe mocht in minske yn dit gerjocht bistan?"

⁶² Vgl. Job 29, 25 en Psalm 86, 17

gezongen, in plaats van alle. Schurers berijming van Psalm 91 is ook opgenomen in het Lieteboek foar de Tsjerken (LFT). Van de drie wijzigingen die de redactoren aanbrachten is er slechts één een verbetering, nl. de vervanging van de tweede naamval 'des fûgelfangers' (strofe 2 regel 2) in: 'fan fûgelfangers'. De tweede wijziging is dat in strofe 2 regel 1 Schurers 'forriedlik' in LFT werd: 'ferdjerlik', terwijl juist de variatie van Schurer verfrissend is en terwijl 'forriedlik' meer doet denken aan de strik (NBG) dan 'ferdjerlik'. Tenslotte is ook de derde wijziging een misser. Strofe 6 regel 3 werd in LFT: 'De Heare stjoert dyn foet, dy sil'. In de eerste plaats ontstaat hierdoor een enjambement met regel 4 en in de tweede plaats is er hier sprake van een onnodige en verwarrende wisseling van subject.

Gezongen op Aswoensdag is Schurers berijming van Psalm 91 een lied van aanvechting en op zondag Invocabit wordt door deze Psalm het evangelie van de beproeving (Mt.4,1-11) onder grote spanning gezet. Tegelijk biedt de grondtekst een uitweg uit de nood en beproeving van de mens; 'Een vaste burcht is onze God'⁶³ is niet zonder reden het zondagslied van Invocabit. De berijming daarentegen sluit in haar bewoording juist nauw aan bij de thematiek van de lijdensstijd en bij de individu op zijn levens- of lijdensweg; voor een uitweg biedt de berijming, in vergelijking met de grondtekst maar weinig aanknopingspunten. De nabijheid van God is weliswaar een goed aanknopingspunt, maar toch te zwak weergegeven in deze berijming.

C. Samenvatting.

Bij de toetsing van de berijming aan de grondtekst is één aspect zeer opvallend; een aantal, voor de Psalm zeer wezenlijke, termen is in de berijming weggevalen of vervaagd: Allerhoogste (vers 1 & 9), Almachtige (vers 1), vertrouwen (vers 2), goddelozen (vers 8), beminnen (vers 14), bevrijden (vers 14), antwoorden (vers 15), tot ere brengen (vers 15). Weliswaar heeft Schurer getracht deze termen anderszins te omschrijven, maar dit heeft geresulteerd in een verlies aan zeggingskracht. De grondtekst vertoont een sterke verticale spanningsboog tussen de Allerhoogste en de Almachtige⁶⁴ enerzijds en bedreiging en benauwdheid anderzijds, tussen schuilplaats en vesting enerzijds en wilde dieren en demonen anderzijds. In de berijming is deze spanning verplaatst naar het horizontale, naar de menselijke existentie, naar een bij de mens aanwezige en troostende God, naar de nood, het leed en de angst van mensen. Omdat m.i. de reikwijdte en zeggingskracht van de Psalm sterk afhankelijk is van die verticale spanningsboog constateer ik in de berijming een zekere verslappening ten aanzien van de grondtekst; het universele moet het afleggen tegen het personele, de macht van God tegen de klacht van mensen; de berijming mist daardoor de hoogte en diepte van de grondtekst. Ook bijv. het gebruik van het passivum in strofe 6 regel 1-2 wijst in de richting van personalisatie. Meer dan met een God die beschermt en bevrijdt, vraagt de berijming om identificatie met de mens in bedreiging en leed. Het 'ûnheil' (strofe 5 regel 4) is herkenbaarder dan het 'heil' (strofe 8 regel 8), het leed (strofe 8) zichtbaarder dan bevrijding (vers 14), de menselijke nood bijna groter dan Gods bescherming. Met zoveel woorden wijst de berijming ons op leed en onheil, maar daardoor is zij juist niet de "Veranschaulichung der Schutz- und Heilsmacht Jahwes" (Kraus). En daarmee laat de berijming de essentiële vraag van Psalm 91, naar de geborgenheid van God, in zekere zin onbeantwoord.

PSALM 25 'K HEEVJ', O HEAR, TA JO MYN HERTE'

A. De onberijmde tekst.

Psalm 25 is, in het Hebreeuws, een acrostichon; de beginletters van de verzen vormen samen het Hebreeuwse alfabet; hierdoor wordt de structuur van de Psalm bepaald; deze vormdwang leidt, volgens Kraus, tot herhalingen in de tekst: "Wiederholungen sind nicht selten."⁶⁵ M.i. zijn de enkele herhalingen in Psalm 25 niet slechts dwangmatig, maar functioneel. Bijvoorbeeld de herhaling in vers 9 zet de inhoud extra kracht bij. Psalm 25 is een individuele klacht en gebed. In vers 1-7 bidt de Psalmist dat God hem zal helpen in de bedreiging van vijanden en hem zal brengen op de goede weg en een uitweg zal wijzen uit gevaren. God heeft al de weg gewezen in de Torah (vers 4,5). "Von seiten des Menschen herrscht die Erwartung und Bitte"⁶⁶ tegenover deze gave van de Torah. God gedenkt de mens in de gave van de wet en in de barmhartigheid en gunstbewijzen die Hij mensen geeft. Een gebed om vergeving van zonden volgt in vers 7. In vers 8 verandert de tekst van gebed in beschrijving. Bij het laatste woord van vers 7 'de Here' wordt a.h.w. nader stilgestaan en Hij wordt beschreven

⁶³ Ps.91, 2: God is als een vesting

⁶⁴ In Psalm 68 s.5 handhaafde Schurer wel de term Almachtige. De term Allerhoogste (Fr. Allerheechste) handhaaft Schurer wél in: Psalm 7, 18; 9, 3; 21, 8; 57, 3; 73, 11; 78, 17; 83, 19 en 87, 3; en niet in Psalm 18, 14; 46, 5; 47, 3; 50, 14; 77, 11; 78, 5; 56; 82, 6; 91, 1; 92, 2. In Psalm 97, 9 en 107, 11 berijmt hij met: de allerheechste Hear.

⁶⁵ Kraus, 1960, I p. 209

⁶⁶ Kraus, 1979, p. 202

als een goede God, die mensen de weg wijst en hen trouw blijft door het verbond. Opvallend veel nadruk krijgen in deze verzen de *anim*, de ootmoedigen (vers 9); "Denn vor allem dem *ani*' ist das Wunder der Heilszuwendung Jahwes zugesagt."⁶⁷

Net als in vers 4 en 5 is in vers 10 de nauwe samenhang verwoordt tussen het houden van de geboden en het onderhouden van het verbond. "Das deuteronomistische Theologumenon (...) ist vor allem in Psalm 25, 10.14 evident. Denn dort sind »Bund« und »Gebote« (Zeugnisse) synonyme Bezeichnungen."⁶⁸ Na het hymnische intermezzo in vers 8-10 sluit 'de Naam' in vers 11 weer aan bij vers 7. Schuldvergeving vraagt de Psalmist in de Naam van God, want Zijn naam is de toezegging, dat Hij trouw zal zijn en aanwezig. Zijn aanwezigheid en nabijheid worden in vers 11-14 omschreven en opnieuw is de verbondstrouw gekoppeld aan het onderhouden van de wet, hier benoemd als de vreze des Heren (vers 12 en 14). De godvrezende en zijn nageslacht zullen mogen 'overnachten' bij God.⁶⁹ Vanaf vers 15 is er weer sprake van een gebed; nu spreekt de Psalmist nadrukkelijk over de moeiten die hij op zijn weg met God ondervindt: Eenzaamheid, angst, boosaardige vijanden, benauwdheden. Over vers 17 zegt Kraus: "Zentrum des menschlichen Lebens ist das Herz, Es ist die zentrale Stätte in der (...) Angst und Furcht erlebt bzw. erlitten werden."⁷⁰ In vers 19 en 20 zien we een omkering van vers 1 en 2: in vers 19 en vers 2 de vijanden en in vers 20 en vers 1 dat God het leven (de ziel) zal behoeden. In vers 22 tenslotte wordt gebeden om verlossing voor het hele volk Israël, de individuele bede wordt hier tot een universeel gebed. Samenvattend kunnen we zeggen, dat Psalm 25 als onderwerp eeft: De weg van God en mensen, de weg van het geloof; in vers 1-14 wordt deze weg geschilderd als een geschenk, in vers 15-21 als een probleem. Kraus noemt de Psalm dan ook treffend "Bitte um Vergebung und gnädige Wegweisung." Het gebed vraagt om vergeving van zonden (vers 8 en vers 21) en om een nieuwe richting in het leven en geeft meteen die richting aan: Naleving van de wet.

B. De berijming.

PSALM 25 (BFP, 1947)

1. 'k Heevj', o Hear, ta Jo myn herte,
Jo bitrou ik, greate God!
Wol my net biskamme sette,
Doel fan fijans liet en spot!
Nea litt' Jo biskamme stean
Dy't Jins help en heil forwachtsje,
Mar yn skande sil forgean
Dy't Jo haetsj' en greatsk forachtsje.

2. Dêr't ik taest yn nacht en tsjuster,
Wiis my seis Jins wegen, Hear;
Dat ik, doarmer, 't heilspoar bjuster,
Ta Jins goede paden kear.
Nim my yn Jins goedens my,
Häld myn gong by Jins genede;
Jo forwachtsje ik al den dei,
Jo bin al myn heil en frede.

3. Hear, lit Jins erbarming bliuwe
Oer Jins helpeleaze feint!
Al Jins guentbiwizen kliuwe
Ta in tal dat nimmer eint.
Hear, Jins leafde en trou geduld
Helpt ús eltse lêst to dragen;
O, nim wei de swiere skuld
Fan myn jonge en yd 'le dagen!

4. Ja, ús liedsman is de Heare,
Goed en rjocht is syn bistan.
Euv'le sûnders wol Hy leare
Op in better paed to gean,

⁶⁷ Krans, 1979, p. 191

⁶⁸ Krans, 1979, p. 68

⁶⁹ Vgl. Ps. 91, 1

⁷⁰ Kraus, 1979, p. 181

Yn 'e súv're wei fan 't rjocht
 Laet syn hân 't démoedich herte,
 Ider paed wordt klear en sljocht
 As wy gean dêr't Hy ús rette.

5. Wis, Gods wei moat leafde hjitte,
 Trou de paden dy 't Hy giet,
 Har dy't nea syn boun forjitte,
 Elts dy't op syn tsjûg'nis stiet.
 Is myn hert ta 't kwea faek klear,
 Hâld myn hân, lit my net sinke!
 Om Jins greate namme. o Hear,
 Wol, myn sûnden net bitinke!

6. Hwa is Hy, dy 't sin en siele
 Ta des Heare freze keart?
 Dy sil trou Gods bystân fiele,
 God, dy't seIs de wei him leart.
 't Goede faIt him nacht en dei
 Ta yn godlik rynske mjitte,
 En syn sied sil grif hjirnei
 De ierde as rjochklik erf bisitte.

7. Dy 't Him feeze yn leafde en trouwe
 wordt Gods ynlike omgong joun;
 Krêft yn twivel, treast yn rouwe,
 Wytget wis har's Heare boun.
 'k Hâld myn each net of fan Him-
 Hwer soe'k earne 't heil oars fine?
 ienris sil Hy op myn stim
 út it net myn foet ûntwine.

8. Sjoch my oan nei Jins ûnthjitten,
 Meitsje oan dit myn ûnk in ein;
 inelik bin ik en forlitten,
 Yn illinde omtrint forslein.
 'k Rop Jo oan yn eangst en smert,
 Soargen, neden, pieach en pine
 Rinne stoarm op't earne hert;
 Hear, wol ta myn help forskine!

9. Slach op myn illinde de eagen,
 Sjoch hoe't my myn lot fortret,
 Sjoch myn muoiten en myn pleagen,
 En bitink myn sûnden net.
 Hwant, o God, hja nimme ta
 Dy't om myn fordjerren stykje
 Niget oan myn delgong ha,
 En myn dea fûleindich sykje.

10. O, biwarje Jo myn siele!
 Rêd my, Jo bitrou ik, Hear!
 Lit my yn Jins gunst wer diele
 As by âlds sa mannich kear.
 Lit oprjochte en fromme sin
 My bihoedzje en oer my weitsje;
 Wol, o God, ut minskemin,
 Isrel frij en sillich meitsje!

De berjiming folgt de grondtekst nauwkeurig; vers 1-2 is verwoord in strofe 1, regel 1-4, en vers 21 en 22 in strofe 10, regel 5-8. Daartussen neemt ieder vers vier stroferegels, met één uitzondering: strofe 2, regel 5

'Nim my yn Jins goedens mei' is een berjiming van vers 7c en niet van vers 5a. Strofe 1, regel 1 zet in met een wat moeilijke openhoping en meteen valt op, dat Schurer hier spreekt van 'hart' terwijl de grondtekst duidelijk 'siele' (FBW) heeft. Schurer zocht wellicht een rijmwoord bij 'sette' regel 3, maar vanwege het onderscheid in betekenis tussen ziel en hart is strofe 1, regel 1 af te wijzen. Als we 'siele' handhaven moet wel

het rijm veranderd. Bijvoorbeeld:

'k Heevje Hear ta Jo myn siele
 Jo bitrou ik greate God.
 Lit my net de skamte fiele
 Fan myn fijâns liet en spot.

Een nieuwe opeenhoping maakt strofe 1, regel 8 minder mooi; door weglating van 'greatsk' ontstaat het bruikbaarere

Dy 't Jo haetsje en forachtsje.

Eenvoudiger is het ook strofe 2, regel 1 te laten beginnen met 'as' in plaats van 'dêr 't'. Schurer accentueert de dag (vers 5) treffend door in strofe 2, regel 1 de tegenpool te verwoorden: strofe 2, regel 1 'Dêr't ik taest yn nacht en tsjusteregel' En ook 'de God mijns heils'(vers 5, NBG) is voldoende verwoord in regel 3 (negativum) en regel 8 (positivum). Had Schurer moeite met de term 'wierheit'? In strofe 2, regel 5 kiest hij voor de term 'goedens' uit vers 7.⁷¹ De berijming van vers 6 is geslaagd vanwege de tekstgetrouwheid, maar ook vanwege de toevoeging in strofe 3, regel 2 'Oer Jins helpeleaze feint.' die de persoonlijkheid van dit gebed benadrukt en daarmee de lezer als het ware in de tekst plaatst. Prachtig is ook Schurers vertolking van 'de eeuwigheid (van Gods gunstbewijzen)'(NBG) in: 'in tal dat nimmer eint' (strofe 3, regel 4). In strofe 4, regel 1 en regel 8 valt het persoonlijk voornaamwoord 'ús' op, dat in de grondtekst niet voorkomt; niet 'wij' zijn in vers 8-10 object, maar 'zondaars' en 'ootmoedigen' en zij die 'Zijn verbond en getuigenissen bewaren'; 'ús' is een hier een overdreven uitbreiding. Krachtig is de verwoording van de weg van God in 'in better paed' (regel 4) en 'de súv're wei'. De afhankelijkheid tussen het houden van de wet en de verbondstrouw is goed vastgehouden in regel 7-8. De verleden tijd 'laet' (regel 6) is incongruent met de rest van de zin. Het voorzetsel 'yn' (regel 5) is onjuist en moet zijn 'op', maar ook regel 4 begint al met 'op'; een oplossing voor regel 4-6 zou zijn:

Lâns in better paed to gean.
 Op de súv're wei fan 't rjocht
 Bringt/Lied syn hân 't dêmoedich herte.

De opvallende overgang van vers 10 naar vers 11, van beschrijving naar gebed, verloopt in de berijming bijna geruisloos in strofe 5, omdat pas in regel 7 de Naam wordt genoemd en pas in regel 8 de bede om vergeving. In de berijming van vers 10 in regel 1-4 is onduidelijk waar 'har' (regel 3) en 'elts' (regel 3) subject van zijn. De bedoeling is dat regel 3 en 4 aanknopen bij regel 2; in plaats van 'har' en 'elts' is dan beter resp. 'foar' en 'en'. Het lidwoord 't' in strofe 5, regel 5 is eenvoudig weg te laten; zingbaarheid en duidelijkheid is het gevolg. In strofe 5, regel 7 is het bijvoeglijk naamwoord 'great' bij de Naam gaan horen, terwijl in de grondtekst niet de naam, maar de ongerechtigheid groot wordt genoemd. Strofe 6 doet in zijn geheel archaïstisch aan, vanwege de tweede naamval in regel 2, vanwege het omslachtige 'yn godlik rynske mjitte' (regel 6) en 'as rjochklik erf bisitte' (regel 8). Daarnaast is een woord als 'grif' (regel 7) een stoplap. Het enjambement van regel 5 naar regel 6 is storend; regel 6 zou beter zijn:

'Yn oerdiedichheid tomjitte!'

In strofe 7, regel 4 is niet duidelijk wat Schurer wil zeggen. 'Wytget' betekent: voorspeld, 'wis' is een stoplap, de tweede naamval 's Heare' is opnieuw storend en vervolgens valt ook de opeenstapeling in regel 6 uit de toon; waarom hier niet eenvoudig:

'Hwer soe ik it heil oars fine?'

Mooi in deze strofe is wel 'op myn stim' in regel 7 waardoor het gebedskarakter van de Psalm wordt onderstreept. Dit gebedskarakter blijft krachtig aanwezig in de berijming van vers 16 en 17, maar in regel 1-4 gaat de directheid van de taal verloren door verouderde termen als 'ûnthjitten' (belofte; regell), 'ûnk' (ongeluk, ramp; regel 2) en 'ienlik' (eenzaam, afgezonderd; regel 3). Regel 5-8 daarentegen blinken uit in zeggingskracht; benauwdheden zijn goed onder woorden gebracht in strofe 8, regel 6 'Soargen, neden, pleach en pine.' De zeggingskracht blijft goed in strofe 9, afgezien misschien van 'stykje' (regel 6) waarvan de betekenis hier onduidelijk is (stykje = steken of vastzitten). Zoals eeuwigheid werd tot 'in tal dat nimmer eint' (strofe 3, regel 4) zo wordt talrijk (vers 19) tot 'hja nimme ta' (strofe 9, regel 5). Mooi en helder van betekenis zijn ook 'niget' (regel 7) en 'fûleindich' (regel 8). In de eerste regels van strofe 10 is vers 20 berijmd; regel 3 en 4 zijn daarbij toevoegingen, waarvan het verband met de rest van de Psalm onduidelijk is. In regel 5 en 6 is vers 21 berijmd:

⁷¹ Waarheid (*emat*) is geen onomstreden vertaling (zie Jenni/Westermann: Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament p. 202). NFB, 1978 kiest dan ook voor de vertaling 'trou'.

aardig is hier het dubbele 'bihoedzje' en 'oer my weitsje'. De berijming van vers 2 tenslotte wordt ontsierd door het onfriese 'minskemin' (regel 7), dat zoiets betekent als 'ziekte van mensen'.

De zingbaarheid van Schurers berijming is goed maar komt daar in de knel, waar sprake is van opeenstapelingen en opeenhopingen van klinkers en medeklinkers, bijvoorbeeld: strofe 1, regel 1; strofe 1, regel 8; strofe 2, regel 3; strofe 4, regel 6; strofe 5, regel 5; strofe 7, regel 4; strofe 7, regel 6. De berijming onderging in de latere uitgaven (FPG en PGB) geen wijzigingen. De redactie van LFT koos voor de berijming van Tamminga.

D. Samenvatting.

Globaal gezien blijken de strofen 2, 3, 7, 8 en 9 geslaagd. Op de strofen 1, 5, 6 en 10 blijft kritiek mogelijk. Strofe 4 is een twijfelgeval. Gebleken is, dat de bedoeling en samenhang van de grondtekst vaak tekort komt door de dichtelijke dwang om tot een goede rijmvorm te komen, zoals in strofe 4, regel 6 en 8; strofe 6, regel 7; strofe 8, regel 1; strofe 9, regel 6 en 8; strofe 10, regel 5 en 7. Opvallend is vooral strofe 4. Hier wordt een poging gedaan om het individuele karakter van de Psalm om te buigen naar de gemeente, zodat het een gemeentelied wordt. Gunkel waarschuwt krachtig tegen een dergelijke gang van zaken: "So war es denn der schwerste Fehler den die Psalmenforschung überhaupt begehen konnte, da man diese so lebendige Poesie des Einzelnen völlig verkannte und das "Ich" der Klagelieder überall auf die Gemeinde bezogen hat."⁷² Deze allegoriserende stempelt weliswaar niet de hele berijming, maar springt wel in het oog. M.m. is deze allegoriserende vergelijking met die in Schurers berijming van Psalm 67 (zie daar), waar de zegen voor alle volken wordt ingeperkt tot de (christelijke) gemeente.⁷³ Daarmee is echter Schurers berijming niet geheel onbruikbaar. Berkhof noemt Psalm 25 treffend "een aangrijpende verkondiging van de liefde van God"⁷⁴ en Schurer slaagt er goed in dat aspect over te brengen. Of de berijming bruikbaar is kan mogelijk blijken uit een snelle vergelijking tussen strofe 6 bij Schurer en bij Tamminga⁷⁵; dan blijkt bij Schurer omslachtigheid en bij Tamminga eenvoud en helderheid.

PSALM 67 'MEI GOD US OANSJEN YN GENEDE'

A. De onberijmde tekst.

De Statenvertaling betitelt Psalm 67 als 'Loflied op Gods zegen over alle volken', de Zürcher Bibel met 'Unsres Gottes Segen', het NBG als 'Danklied voor de oogst', de nieuwe Friese vertaling 'Tankliet by de rispinge' en tenslotte Kraus met 'Preisen sollen Dich die Völker, Jahwe!' Welke vlag dekt hier de lading? Een dringende vraag in de commentaren is die naar het verband van Psalm 67 met de oogst. Een hechte samenhang van vers 6 en vers 7 zou kunnen betekenen, dat de Psalm een loflied is na of bij de oogst, of in ieder geval een oproep tot lofzegging. Dat op grond van het bid-karakter van vers 2 de gehele Psalm een gebedslied zou zijn (Ridderbos) is slechts in zoverre waar, dat een lofzang, wat Gattung betreft, een gebedstype is.⁷⁶ De gedachte, dat in de Psalmen dankzegging vaak voorafgaat aan (de vervulling van) het gebed kan in dit verband een verhelderend licht werpen op Psalm 67. Over het onderscheid tussen danklied en hymne schrijft GunkeI: "Der Unterschied ist, dass die Danklieder über die besondere Tat jauchzen, die Gott eben an dem Dankenden getan hat, während die Hymnen die grossen Taten und herrliche Eigenschaften (Gottes) im allgemeinen besingen."⁷⁷ De opbouw van de Psalm wijst erop, dat de oogst (het gewas, vers 7) functioneert als een beeld van de zegen van God, een beeld voor het weldadig karakter van Gods goede daden.⁷⁸ De oogst is illustratie van het heil (vers 3) en is niet het object van lofzang, maar meer aanleiding tot lofzang. Het belang van dit lofgezag wordt nog eens duidelijk onderstreept door de herhaling van het refrein in vers 4 en vers 6. Dat het wens-karakter van het imperfectum 'loven' in vers 4 tot uiting wordt gebracht in het 'gewas' in vers 7a (v.d. Ploeg) is twijfelachtig; het imperfectum vertolkt hier een wens, niet naar de oogst, maar naar de volken gericht. De zegen *berakah*, (vers 8) van God richt zich natuurlijk op het volk Israël, Gods zegen is zelfs voor de *goyim* (vers 3); de werkzaamheid van de zegen (vers 2) strekt zich dus ook uit over de volken buiten Israël. Kraus houdt hardnekkig vast aan de idee, dat de *goyim* het heil van God (slechts) in Israël moeten herkennen; maar m.i. is de reikwijdte van deze Psalm groter, want alle volken worden opgeroepen in te stemmen met de lofzang, omdat (vers 5) God alle volken wil leiden langs zegenrijke wegen. Het exclusivisme van Kraus geeft veel te weinig ruimte aan het universele

⁷² H. Gunkel, Einleitung in die Psalmen, Göttingen 1966, p. 173

⁷³ Vgl. ook Ps. 22, strofe 2, regel 2 en strofe 11, regel 7

⁷⁴ H. Berkhof, Christelijk Geloof, Nijkerk 1985, p.126

⁷⁵ Zie hfdst.7

⁷⁶ C. Westermann, Lob und Klage in den Psalmen, Göttingen 1977, p. 13 vv.

⁷⁷ J.C. GunkeI, Einleitung in die Psalmen, Göttingen 1933, p. 276

⁷⁸ Vgl. Psalm 85, 13

karakter⁷⁹ van de zegen van God. In vers 3 is immers sprake van de oude verbondszegen voor alle volken⁸⁰ Het universalisme wordt door Kraus en v.d. Ploeg omschreven als resp. middelpuntzoekend en middelpuntvliedend.⁸¹ In beide gevallen is de positie van Israël, als "bemiddelaar" van het heil, dominant: "Das in Israël fortschreitend gewirkte Heil soll unter allen Völkern wahrgenommen werden."⁸²

De Psalmist richt zich tot God; in vers 2 en vers 7-8 in de indirecte, in vers 3-6 in de directe rede. Vers 2 grijpt terug op de Aäronitische zegen (Num. 6, 24-27)⁸³, maar in vers 3 wordt deze zegen uitgebreid over Israël én alle volken.⁸⁴ Achtereenvolgens is in de Psalm sprake van: God als bringer van heil (vers 2-3), God als richter (vers 5) en God als geveer van de belofte (= de oogst; vers 7-8) en daar tussenin herhaalt zich het refrein (vers 4 en vers 6). Het licht van Gods aangezicht (vers 2) is beeld voor Gods goedgezindheid. De mens is het aanzien waard in de ogen van God en daarom mag de mens loven, d.i. God zegenen, door in een lofzang antwoord te geven op Zijn zegen (vers 4). 'Richten' in vers 5 is bedoeld in de zin van: zegenrijk; 'leiden' in vers 5 als: ten goede leiden. De term 'vrezin' in vers 8 kan hier synoniem zijn voor: oprecht geloven. Bij voorkeur kies ik voor Psalm 67 de titel, die de Statenvertaling dit lied meegeeft: "Loflied op Gods zegen over alle volken", want in die titel zijn de hoofdthema's gevat: De volken, de zegen en de lofzang.

B. De berijming.

PSALM 67 (BFP, 1947)

1. Mei God ús oansjen yn genede.
En ús syn rike seine jaen,
Us folk yn frijdom hâld' en frede,
Syn oantlit oer ús ljochtsjen dwaen.
Jow dat elts op ierde
Witte hoe't J' ús liede,
En Jins wegen ken,
Lit der heid'nen eagen,
Frij fan waen en leagen,
Ek Jins heiljocht sjen.

2. De folken sille, o God, Jo priizje,
Ja alle folken fier en hein;
De naesjes sill' Jo lof biwiizje
En jubelsjonge oant ierdryks ein.
Alles sil Jo earje,
Om't Jo wiis regearje,
Rjocht dogge oan eltsien,
Jo bin't dy't op ierde
Alle naesjes liede,
Jo en oars gjinien.

3. Jins lof riist op út alle lannen
Elk folk sil bliid Jo hulde dwaen.
De Hear is goed; mei mylde hannen
Wol de ierde ús fan har fruchten jaen.
God wol om ús tinke,
Us syn seine skinke
Nou en iderkear;
't Folk fan fiere oarden,
Bûgd foar syn geboaden,
Frezet Him as Hear,

Opnieuw is Wumkes' vertaling in Schurers berijming duidelijk te herkennen; de vertaling van *goyim* in: heidenen (FBW) nam Schurer rechtstreeks over (strofe 1, regel 8), en daarmee bevestigt de berijming de dominante rol van Israël over de volken, terwijl de Psalm zich daartegen juist verzet. De heidenen wordt in

⁷⁹ Vgl. Psalm 22; Gen. 12, 3; over het universalisme in de Psalmen zie: v.d. Ploeg, 1974, I p. 386

⁸⁰ Gen. 18, 18

⁸¹ Zie v.d. Ploeg, 1974, I p. 386

⁸² Kraus, 1960, 11 p. 620-623

⁸³ J.L. Koole, Het laatste woord, Num. 6, 22-27 (Kamper Cahiers no. 5), Kampen 1967

⁸⁴ Vgl. Jes. 24, 6-12; zie: Bijbels Handboek, Kampen 1982, dl. 2A, p. 370

deze berijming meteen ook maar 'waen en leagen' (strofe 1, regel 9) in de schoenen geschoven. In strofe 1, regel 10 'Ek Jins heiljocht sjen' wordt vervolgens nog eens benadrukt, dat 'zij' (de heidenen) nog niet, maar 'wij' (Israël; resp. de christelijke gemeente) dus wel, het licht van Gods heil hebben gezien! Een vergaande interpretatie lezen we in strofe 1, regel 3 'Us folk yn frijdom hald' en frede', God zal ons (volk) vrijheid en vrede geven; daarmee wordt de indruk nog versterkt, dat Gods wegen zich alleen richten naar Israël en dat op hun beurt de volken zich naar Israël zullen moeten keren: strofe 1, regel 5 'Jow dat elts op ierde witte hoe't J'ús liede,' Hier is sprake van een middelpuntzoekend universalisme (Krans). De verbondszegen uit Numeri wordt in de berijming vervormd tot een gebed van Israël, dat God de volken op het rechte pad zal leiden. In NFB is het imperfectum 'sille' (FBW) verbeterd tot 'moatte' (vers 4-6), waardoor veel meer recht wordt gedaan aan de hartelijke wens, dat alle volken met de lofzang zullen instemmen, zoals hier gezegd wil zijn. Maar (in navolging van Wumkes) is het in de berijming juist de persoonsvorm 'sille' die overheerst: strofe 2, regel 1 'De folken sille', strofe 2, regel 3 'De naesjes sille', strofe 2, regel 5 'Alles sil'. Aan het slot van strofe 2 wordt een poging gedaan om toch het universele karakter van de zegen te verwoorden, maar de hoop voor de *goyim* zal aan het slot van strofe 3 teniet worden gedaan, want daar laadt Schurer het volle gewicht van Gods geboden op hen: strofe 3, regel 8 't Folk fan fiere oarden, bûgd foar syn geboaden.' En opnieuw worden de heidenen op veilige afstand gehouden, want: strofe 3, regel 5. 'God wol om ús tinke, ús syn seine skinke.' De berijming wekt sterk de indruk als zouden de geboden slechts bedoeld zijn voor de volken en de zegen slechts voor Israël. Het exclusivisme werkt hier naar twee kanten, maar leidt tot een scheiding der geesten. Geen wonder, dat de berijming van Schurer, gezongen door de christelijke gemeente, arrogant gaat klinken.⁸⁵ Ondanks dit alles draagt Schurers berijming terecht niet het specifieke karakter van oogstlied. In strofe 3, regel 4 'Wol de ierde ús fan har fruchten jaen' is 'fruchten' een mooi dynamisch equivalent voor: Gods zegen, die wij mogen plukken. De uitbreiding van Gods lichtend aangezicht in strofe 1, regel 1 'Mei God ýS oansjen yn genede' is een vondst en in strofe 1 is de associatie tussen 'heiljocht' (regel 10) en het licht van Gods aangezicht (regel 4) functioneel. Mooi is ook de variatie op 'loven' in 'jubelsjonge' (strofe 2, regel 4) en 'in rechtmatigheid richten' is treffend verwoord in 'wiis regearje' (strofe 2, regel 6). Zinvol is de uitbreiding in strofe 3, regel 3 'De Hear is goed; mei mylde hannen', maar strofe 3, regel 7 'Nou en iderkear' is daarentegen een duidelijke stoplap.

In Psalm- en Gesangboek (1961) herstelt Schurer strofe 1, regel 6 'Witte hoe't J' ús liede' in: 'Wit hoe't Jo ús liede.' Dit werd bij de redactie van LFT (1977) overgenomen, maar bij de versie in LFT zijn meer zaken gewijzigd. Strofe 1, regel 3-4 werd nu: 'Mei foar ús folk yn geunst en frede syn antlit ljochtsje oer al ús dwaan.' Hierdoor is de (archaische) toevoeging 'frijdom' vermeden. Maar vooral de wijziging van regel 4 geeft de strofe meer inhoud en beantwoordt beter aan de bedoeling en formulering van de aäronitische zegen. Strofe 2, regel 7 werd in LFT: 'Rjochtsje oer elkenien' want 'rjocht dwaan' heeft een andere betekenis dan 'ljochtsje'⁸⁶ en de laatste term voldoet beter aan de notie 'richten'. Tevens wordt de samentrekking 'eltsien' herstelt tot: 'elkenien' (Schurer zou zeggen: eltsenien). In strofe 2, regel 9 werd 'naesjes' gewijzigd in 'folken'; ten onrechte, want de grondtekst gebruikt tweemaal dezelfde term ('*amim*'). In strofe 3, regel 4 tenslotte was de samentrekking 'de-ierde-ús' eenvoudig te verzachten in:

'Wol de-ierde ús har fruchten jaan.' of: 'Wol de-ierde fan har fruchten jaan.'

maar de redactoren van LFT handhaafden haar.

C. Samenvatting

We vonden in de berijming interpretaties, waarvoor in de grondtekst onvoldoende aanleiding is: de exclusivistische opvatting van de zegen en een verzwakking van de aäronitische zegen. De berijming slaagt er goed in het lofzang-karakter van de Psalm te verwoorden, maar daarnaast het oogst-karakter niet te laten overheersen. Van de drie hoofdthema's is het eerste, de volken, in de berijming in voldoende, maar veelal negatieve woorden gevat; het tweede thema, de lofzang, is zeer geslaagd berijmd; het derde thema, de zegen, is eenvoudig aanwezig, maar niet opvallend. Hierbij moet nog opgemerkt, dat Schurers omkering van 'zegenrijk' in: 'rike seine' (strofe 1, regel 2) af te keuren is; niet de zegen is rijk, maar de zegen máákt rijk.⁸⁷ In plaats van 'rike seine' ware mooier geweest: 'rynske seine', zoals Schurer eigenlijk bedoelt te zeggen.⁸⁸

PSALM 22 'MYN GOD, MYN GOD, HWEROM FORLITT' JO MY?'

⁸⁵ Vgl. de berijming 1773 waar 'wij' niet langer Israël is, maar de christelijke kerk en waar sprake is van blinde heidenen, nu van God gescheiden'. Over arrogantie gesproken!

⁸⁶ Vgl. de analyse van Psalm 91

⁸⁷ Spr. 10, 22: "De zegen des Heren, die maakt rijk, zwoegen voegt er niets aan toe." (NBG)

⁸⁸ Vgl. Ps. 91. strofe 1, regel 2.: 'rynske help'

A. De onberijmde tekst.

"This is Psalm is a supreme example of an individual lament"⁸⁹. Godverlatenheid, dat is het hoofdthema van dit gebedslied, Psalm 22. "De beginwoorden zijn zwaar geladen; door de evangelisten Markus en Matteus⁹⁰ worden ze in de mond gelegd van Jezus aan het kruist. Voor ontelbaar velen vóór en na Hem waren zij een hartenkreet in uiterste Godverlatenheid⁹¹. Deze Godverlatenheid leidt tot een gevoel van machteloosheid, dat door de Psalmist wordt uitgeschreeuwd en die uitloopt op een gebed om Gods nabijheid. Ten aanschouwen van alle nood moeten vragen gesteld worden over Gods afwezigheid, want het is in het concrete leven en in de daar opgedane negatieve ervaringen, dat Gods afwezigheid wordt beklagd. De ervaring van Gods afwezigheid is geen reden tot blijdschap, maar een ervaring die noodzakelijk is om valse zekerheden kwijt te raken en uiteindelijk zelfs een ervaring die uitmondt in een danklied.⁹²

Psalm 22 bestaat uit twee hoofddelen: vers 1-22: de ervaring van Godverlatenheid, vers 23-32: danklied voor Gods hulp (Krans). Het eerste deel is nog onder te verdelen in twee delen (vers 1-12 en vers 13-22), die beide uitlopen op een gebed (vers 12 en vers 20-22). Een cesuur is er nog tussen vers 6 en vers 7. In vers 1-6 zet de Psalmist in met de herhaalde oproep: Mijn God, mijn God! en vervolgt met een dringende klacht over een God, die ver weg is en die geen antwoord geeft. Toch blijft de Psalmist spreken van 'mijn' God. Met enige bitterheid herinnert hij aan de ervaring van Gods heil in het verleden; tot nu toe heeft God geholpen en is het vertrouwen in Hem niet beschaamd (vers 5-6). Maar dan richt de Psalmist de aandacht op zijn eigen levenssituatie. Het motief der ellende, dat vers 1-6 overheerst, herhaalt zich in vers 7-12, maar is nu toegespitst als een individuele klacht. De verlatenheid en jammerklacht van vol wordt in vers 7-8 uitgewerkt tot: verachting en bespottung; het motief van 'vertrouwen' (*batah* vers 5) wordt in andere context herhaalt in vers 10; de ervaring van Godsvertrouwen is nu geconcretiseerd in de persoonlijke ervaring van de geborgenheid in de moederschoot. Zo is God: als een vader en als een moeder! De klacht loopt uit op een gebed (vers 12), dat God niet ver weg zal zijn (vers 2) maar dichtbij; dat Gods aanwezigheid de nood van mensen zal verdrijven.⁹³ In het tweede deel van de klacht is het hoofdmotief: de vijanden. Vers 13-22 tekent de machteloosheid en bedreiging in zeer agressieve beelden. Nabij is de nood (vers 12), want de woede van stieren en buffels bedreigen de mens (vers 13-14). De beeldspraak van de koorts beheerst vers 15-16. "Die beiden Verse 15 und 16 veranschaulichen die Agonie: das Vergehen und die Auflösung des Körpers unter der Flut des Fiebers⁹⁴. Koorts en dorst drijven de mens tot de dood; het 'stof des doods' (zie ook vers 30) is ook beeld voor de 'sjeool', de onderwereld. De beeldspraak van dieren zet zich even voort in vers 17, maar maakt dan plotseling plaats voor beeldspraak van mensen: een bende boosdoeners, die met leedvermaak 'het lot werpen over mijn gewaad' (vers 19b)⁹⁵ Vers 18 doet opnieuw denken, evenals vers 15, aan een ervaring van ernstige ziekte; het 'werpen van het lot' benadrukt daarbij de onherroepelijkheid van de dood. Opnieuw neemt de Psalmist zijn toevlucht in het gebed, dat God niet ver zal zijn en dat Hij hulp zal schenken, dat Hij de mens zal redden van bedreiging en eenzaamheid (vers 20-22). Vers 22b is volgens Kraus een latere invoeging, die de twee hoofddelen van de Psalm wil verbinden⁹⁶ De woorden grijpen terug op vers 3: 'Gij antwoordt niet' en vormen zo een afbakening van vers 1-22. Tegelijk is vers 22b een overgang naar het danklied in vers 23-32; het ja-woord van God is het antwoord waarop de lijdende mensheid wacht en waardoor zij kan instemmen met het danklied. Met de lofzang moeten allen instemmen, die Gods aanwezigheid hebben ervaren; 'Gij, die de Heer vreest, looft Hem' (vers 24a). Want God is niet verborgen en Hij antwoordt op de klacht van de gelovige (vers 25). Deze God moet gedankt worden; 'mijn lof' in vers 26 grijpt terug op vers 4, op de God, 'die troont op de lofzangen Israëls'. Vers 27 wijst er mogelijk op, dat de Psalm gebruikt is bij een offermaaltijd voor de armen⁹⁷; zij zullen verzadigd worden, niet alleen met voedsel, maar ook met de nabijheid van God. De Psalmist zingt enthousiast van deze God, die vanuit alle hoeken van de aarde aanbeden zal worden (vers 28-29), als heerser over alle volken; zij zullen God danken voor redding en bescherming⁹⁸. Zelfs de doden 'die in het stof nederdalen' worden in deze aanbidding meegenomen, maar ook de levenden, die het gevoel hebben reeds gestorven te zijn (vers 30). Tenslotte zullen ook komende geslachten God dienen en van Hem verkondigen, die 'heeft gehoord, toen hij tot Hem riep' (vers 25b). Zoals vers 22b het eerste hoofddeel afsluit, zo is vers 32b: 'Omdat Hij het gedaan heeft!' een indringende afsluiting van de hele Psalm. De vertaling van Kraus: 'Denn Er hat 's vollbracht'⁹⁹, maar ook de slotregel van de berijming in het LBK: 'Dat Hij 't volbracht', doen daarbij wel heel sterk denken aan Joh. 19, 30, waar Jezus zegt: 'Het is volbracht!' "Psalm 22 durchläuft unfaßliche Dimensionen. Aus der Tiefe der Gottverlassenheit

⁸⁹ T.I.B., p. 115

⁹⁰ Mt. 27, 46; Mk. 15, 34; zie ook: Vis, 1936, p. 33 vv.

⁹¹ K. Waaijman, Psalmen bij ziekte en genezing, Kampen 1981, p. 34

⁹² Zie ook: Keus uit twaalf postillen, 's Gravenhage 1976, p. 246

⁹³ 'Er is geen helper' (vers 12), vgl. o.a. Ps. 72, 12; Ps. 107, 12; en Job 29,12

⁹⁴ Kraus, 1960, I p. 328

⁹⁵ Num. 26, 55-56; Joh. 19, 23-24

⁹⁶ Kraus, 1960, I p. 332

⁹⁷ Kraus, 1960, I p. 331

⁹⁸ Vgl. Ps. 67

⁹⁹ Kraus, 1960, I p. 334

erhebt sich der Gesang der Erretteten zu einem weltweiten Hymnus, der auch die Toten in eine große Huldigung Jahwes einbezieht¹⁰⁰ Een messiaanse interpretatie van Psalm 22 is uitgesloten, omdat de idee van een lijdende Messias het Oude Testament vreemd is¹⁰¹ De Psalm anticipeert daarom niet op de komende gebeurtenissen rond de Messias, maar het nieuwtestamentische evangelie over het lijden van Christus treedt als het ware in de voetsporen van de ervaringen van menselijk lijden, die aan het Oude Testament en aan Psalm 22 ten grondslag liggen. De associatie van de kruisdood van Christus met Psalm 22 is daarmee niet profetisch van karakter, als zou de kruisdood de vervulling zijn van de Psalm, maar retrospectief.

B. De berijming.

PSALM 22 (BFP, 1947)

1. Myn God, myn God, hwerom forlitt' Jo my;
Hwerom stiet nou Jins almacht my net by,
En hâld' Jo 't ear, yn d' eangsten dy't ik lij,
Fier fan myn roppen?
Oerdei, o God, giet myn gekryt nei boppen,
'k Krij gjin biskied; de nacht bringt rêst noch frede,
En 'k fyn by Jo gjin andert noch genede
Yn myn fortriet.

2. Dochs bin Jo hillich, Hear, dochs riist fan de ierd'
De rom Jo ta yn Psalm en loovjend liet,
'k Wit dat Jins troan op Isrels lofsang stiet
Oer tiden hinne.
Ús âldfears hoop wier boud op Jo allinne;
Dit wie har rêst: as har de need bineare,
Dan hawwe Jo to rjochter tiid, o Heare,
Har helper west.

3. Ta Jo wie't dat hja rôpen yn har smert,
Op Jo ha hja bitroud mei hiel har hert,
Jins hân wie 't jimmer, dy't út strûp en net
Har libben rêdde.
Mar ik, ik bin in wjirm, fan elk fortrêdde,
In wjirm, gjin man; forachtlik en forlitten;
It spottend folk hat dêr op plein en strjitten
Syn wille fan.

4. Elk dy't my sjocht moat my ta mikpunt ha,
Hja spotte en stekke my de lippe ta,
Hja skodholje oer myn steat, sels hune hja
Myn Godsbitrouwen:
"Lit nou de Hear, op Hwa't er seit to bouwen
Him útkomst jaen! Hat God yn him bihagen,
Dan moast dat nou, yn syn bineare dagen
Dochs bliken dwaen?"

5. Ja, Jo, myn Skepper, Jo, myn Iibbensfoarst
Jo binne 't dy 't 'k folslein bitrouwe doarst,
Fan dat Jins hân my lei oan memme boarst,
Myn help en hoeder!
Fan berte ôf oan, myn trouwe lotsbistjûrder,
Liz 'k op Jins noed. Jo sil my nea biskamje,
Jo binne en bliuwe, o God, sa lang ik amje
Myn ivich goed!

6. O, rêd my dan en wêz net fier fan my!
Great is myn need, binearing is neiby,
En hjir noch dêr, wylst ik sa bitter lij,
Is help to finen.

¹⁰⁰ Kraus, 1960, I p. 332

¹⁰¹ Kraus, 1960, I p. 332

In keppel bollen, ré my to forslinen,
 Hat my biset; en Basans sterken rinne
 Mei wrede hoarnen driigjende om my hinne -
 Hwa dy't my rêdt?

7. Har bekken skuorre wiid hja tsjin my op,
 Hja bûge en stjitte mei har sterke kop,
 Lyk as fan liuwen âllet har gerop.
 As wetter raen ik;
 Myn biente is my forset, fan binnen baern ik,
 Alhiel oerstjûr; yn al myn gleone smerte
 Forgiet yn 't ynlikst yngewant myn herte
 As waeks yn 't fjûr.

8. Myn kiel is as in diggel droech en gleon,
 Myn tonge is oan 't forwulft my klibjen bleaun,
 Jo ha my ta de dea yn 't stof fortreaun,
 Yn wea en wounen.
 'k Hear om my hinne 't byljen fan 'e hounen,
 't Undogend folk hat m' yn bisingling lutsen,
 En my troch hannen en troch fuotten stutsen
 Mei swurd en dolk.

9. Myn biente kin ik telle, 't flêsk tart wei;
 Hja sjogge er spotsk en my foldwaning nei,
 Dan nimme hja myn lêste lyfdracht mei,
 En 't lot sil sizze
 Oft nou myn klean tonei oan dy of dizze
 To goede komt; sa ha hja my birôve,
 En my forhúnd en ta de dea bidrôve
 Ek 't lêste úntnomd,

10. Mar Jo, o Hear wêz dochs net fier fan my!
 Myn sterktme, kom mei hasten, stean my by,
 Forlos my Hear en meitsje my wer frij,
 Rêd, rêd myn siele!
 O, lit myn iennichste net wreed forniele
 Fan 't fûle swurd; wol har genedich sparje,
 En foar de toskan fan 'e houn biwarje -
 Wêz Jo myn skut!

11. Forlos my út 'e kaken fan 'e liuw,
 Myn earne driigje yn har lêst forbliuw
 De hoarnen fan 'e wâldoks, o fordriuw
 Hwat my binearet!
 Dat ienris wer myn liet Jins almacht earet
 En dei op dei by bruorren en by sibben,
 Yn Jins gemeente, om myn bihâlden libben,
 Jo priizgje mei!

12. Jim freonen fan 'e Hear, forheegje Him!
 Sjong, sied fan Jakob, Him mei blide stim!
 Beevje, Israël; fan nou oan meie jim
 't Foar altyd witte:
 De Hear sil jim forachtsje noch forjitte;
 Dêr 't earmoed is lit Hy gjin earne lije,
 Mar dy't Him oanropt sil syn macht bifrije,
 Dat 's wier en wis.

13. Ik sil Jo loovje yn Jins gemernte, o God,
 En hwat ik Jo ûnthiet yn 't bitterst lot
 Bitelje ik Jo. Op 't alter leit myn skat
 Fan tank en eare.
 Dan priizget al Jins dimmen folk syn Heare
 Oan 't feestlik miel, nei alle need en smerte.

Sa bliuwe God de freugde fan jim herte,
Jim ivich diel!

14. Hjir tinke skielk al 's ierdryks einen oan,
Elk folk sil freegje nei de Hear foartoan,
De heidens sille oanbidde foar syn troan
En elk sil witte:
Nou moat de Hear foar ivich kening hjitte,
Syn namme is great, syn gloarje sil net einje,
Hy hat de wyldste folken, hwer 't hja wenje
Ta Him bikeard.

15. Wolfêstigen, forboun oan 't ierdske genot,
Hja bringe nou tonei har hulde oan God;
Dy 't libje yn 't stof sille ek út tiid en lot
Syn oantlit sykje;
Syn heil sil har bistrielje en bliid forrykje.
En hja, hwaens moed en siele al foar Him libbe,
Hja loovje ynmoedich nou, mei sied en sibbe:
De Hear is goed!

16. Forhelje 't kommend slacht fan God de Hear,
En 't folk dat berne wordt, hearr' kear op kear
't Forhael fan syn gerjochtigheid en ear
En greate dieden!

Schuriers berijming folgt de opbou van de gronttekst; steeds is een Psalmvers berijmd in vier strofe-regels, behalve in strofe 7, regel 4, die bij vers 15 hoort; in strofe 9, waar vers 18 twee en vers 19 zes strofe-regels gebruikt; in strofe 10, regel 4, die bij vers 21 hoort en tenslotte vers 31 en 32, berijmd in strofe 15, regel 5; strofe 16, regel 4. De verandering van het perfectum in praesens in de bekende eerste regel van de Psalm, in combinatie met het 'nou' in regel 2, geeft de inzet van de berijming een grote actualiteit. In strofe 1, regel 2 'Hwerom stiet nou Jins almacht my net by' is 'almacht' functioneel, nl. als tegenpool van de machteloosheid, die de Psalm beheerst.¹⁰² De godverlatenheid is onomwonden verwoord in strofe 1, regel 4 'Fier fan myn roppen'. De toevoegingen 'frede' (strofe 1, regel 6) en 'genede' (strofe 1, regel 7) staan verder van de (bedoeling van de) gronttekst verwijderd dan de term 'fortriet' (strofe 1, regel 8), die nauw aansluit bij strofe 1, regel 3. In vers 4 is door Schurer de lofzang van Israël geassocieerd met de lofzang van de christelijke gemeente in strofe 2, regel 2 'yn Psalm en lovjend liet'. Strofe 2, regel 4 'Oer tiden hinne' is een zinvolle toevoeging en tegelijk overgang naar de terugblik in de tijd van de voorvaderen in vers 5. Krachtig is zeker de omvorming van het werkwoord 'útholpen' (FBW) in het zelfstandig naamwoord 'helper' (strofe 2, regel 8), dat nog eens terugkomt in strofe 5, regel 4¹⁰³. Aan vers 6 heeft Schurer in strofe 3, regel 3 het beeld van 'strûp en net' toegevoegd om de redding van God nog sterker te laten uitkomen¹⁰⁴. De cesuur tussen vers 6 en vers 7, waar de klacht overgaat naar het individuele, valt in de berijming midden in strofe 3. Op deze wijze wordt (zeker bij het zingen) de cesuur veel sterker als zodanig ervaren, dan tussen twee strofen in; consequentie is wel, dat strofe 3 nooit los, maar in combinatie met strofe 4 gezongen moet worden. Omdat daarnaast 'hja' (strofe 3, regel 1) verwijst naar 'affears' (strofe 2, regel 5) moet eigenlijk ook strofe 2 in combinatie met strofe 3 gezongen worden. Deze 'complicatie' voor het gebruik is hier m.i. ondergeschikt aan de samenhang en zeggingskracht van de strofen. Herhaling is in deze berijming een beproefde techniek; in strofe 3 zijn het herhaalde 'ik' en 'in wjirm' treffende voorbeelden. Bij 'forachtlik en forlitten' moet de berijmer zeker gedacht hebben aan Jesaja 53, 3: "Hij was veracht en van mensen verlaten ... ". 'Op plein en strjitten' in strofe 3, regel 7 benadrukt nog eens de publiekelijke spot, die in 'er syn wille fan hawwe' (regel 8) en in 'mikpunt' (strofe 4, regel 1) sterke equivalenten heeft gevonden. Strofe 4 begint met een tekstgetrouwe berijming van vers 8 in regel 1-3. In regel 4 introduceert Schurer de term 'Godsbitrouwen'; andere toevoegingen aan de gronttekst zijn: 'Op Hwa't er seit to bouwen' in regel 5, 'bihagen' in regel 6 en 'bineare dagen' in regel 7. Wanneer we strofe 4, regel 4-8 vergelijken met Mat. 27, 43, dan blijkt dat Schurer meer nog het vers uit Matteus dan het Psalmvers heeft berijmd. In de verdere strofen zullen we opnieuw zien (in strofe 8 en strofe 9), dat Schurer krachtig refereert aan het lijdensevangelie. Overigens actualiseert Schurer ook hier, net als in strofe 1, regel 2, met 'nou' (strofe 4, regel 7). 'Skepper' (strofe 5, regel 1) en 'sa lang ik amje' (strofe 5, regel 7) zijn vertolkingen van 'uit de moederschoot getogen'(NRG) en benadrukken, dat Gód het is, die leven geeft; de (niet-Bijbelse) term 'Libbensfoarst'¹⁰⁵, onderstreept dit nog eens en grijpt tevens al vooruit naar vers 29: het koningschap en de heerschappij van God. De termen 'skepper', 'libbensfoarst', 'help en hoeder', 'lotsbestjûrder' en 'ivich goed' dragen goed bij aan de verwoording van het

¹⁰² Vgl. strofe 11, regel 5 en strofe 12, regel 7

¹⁰³ Vgl. Ps. 121, 1.2; Ps. 124, 8

¹⁰⁴ Vgl. Ps. 91, 3

¹⁰⁵ Vgl. LRK: Gez. 476: 5; Jes. 9, 5

Godsvertrouwen en stuwen de berijming naar de climax van het gebed in vers 12, strofe 6. Schurer voegde aan vers 12 toe: 'rêd my dan' (strofe 6, regel 1), 'great is myn noed' (strofe 6, regel 1) en strofe 6, regel 3 'En hjir noch dêr, wylst ik sa bitter lij'.

Daarmee is het gebed wel wat pathetisch geworden, ondanks het feit, dat de door Schurer toegevoegde noties de Psalm eigen zijn. Zeker leidt de veelvuldige herhaling van bijvoorbeeld 'binearing' (strofe 2, regel 6, strofe 4, regel 7, strofe 6, regel 12, strofe 11, regel 4) tot gezwollenheid in de berijming. Een zekere omhaal van woorden is dit gebed niet vreemd! Wanneer we de berijming tot hier toe bezien, dan valt, in vergelijking met de grondtekst, op, dat het werkwoord *batah* (vertrouwen)¹⁰⁶ als een rode draad door de tekst blijft lopen (vers 5 in strofe 2, regel 5; vers 6 in strofe 3, regel 2; vers 10 in strofe 5, regel 2); Schurers toevoeging van 'Godsbitrouwen' (strofe 4, regel 4) ondersteunt dit nog. De cesuur tussen vers 12 en vers 13 valt opnieuw in het midden van de strofe (vgl. strofe 3 en strofe 11). De bewoording 'ré my to forslinen' en strofe 6, regel 7 'Mei wrede hoarnen driigjend om my hinne' benadrukken de bedreigingen, evenals trouwens strofe 7, regel 2 'Hja bûge en stjitte mei har sterke kop'. Voor vers 14 gebruikt de berijming drie strofe-regels en in strofe 7, regel 4 zet zij in met vers 15. De beeldspraak van de koorts is in de berijming krachtig uitgewerkt in: 'fan binnen baern ik' (strofe 7, regel 5) en 'al myn gleone smerte' (strofe 7, regel 6). Mooi is in strofe acht de omkering van 'Jo lizze my yn it stof fan'e dea' (FBW) in: strofe 8, regel 3 'Jo ha my ta de dea yn't stof fortreaun'¹⁰⁷.

Dat een rijmwoord soms 'gezocht' is blijkt in strofe 8, regel 4 'Yn wea en wounen' een regel die slecht past bij het voorafgaande. Aan vers 17 is toegevoegd strofe 8, regel 8 'Mei swurd en dolk'. De notie 'dolk' komt elders in het O.T. alleen nog voor in Spr. 12, 18. Het 'swurd' is pas in vers 21 aan de orde, waar het in overdrachtelijke zin is bedoeld. 'Swurd en dolk' worden echter nergens in verband gebracht met het doorboren van handen en voeten (vers 17), zoals hier in deze berijming.¹⁰⁸ Voor vers 18 heeft de berijming twee regels nodig. Heel mooi is 'it flêsk tart wei' (al doet flêsk wat ouderwets aan) in strofe 9, regel 1 als nadere omschrijving van vers 18a. Strofe 9, regel 3-8 is de berijming van vers 19, maar daarvan zijn de regel 6-8 vrijwel geheel een uitbreiding van de grondtekst (afgezien van 'myn klean' in regel 6). Het herhaalde 'lêste' in regel 3 en regel 8 onderstreept de onherroepelijkheid van de dood.

Het gebed in vers 20 is versterkt met strofe 10, regel 3 'Forlos my Hear en meitsje my wer frij' een nadere omschrijving van 'haast U mij ter hulpe' (NBG). In strofe 10, regel 4 'Rêd, rêd myn siele' functioneert de herhaling weer als beklemtoning. Strofe 10, regel 8. 'Wêz Jo myn skut' is in de grondtekst niet terug te vinden. De cesuur bij het begin van de nieuwe zin in strofe 11, regel 3. 'De hoarnen fan'e wâldoks, o fordriuw' valt goed samen met de metriek van de melodie, zodat 'o fordriuw' met nadruk gezongen wordt op de drie lange slotnoten van de melodieregels. De woorden 'Gij hebt mij geantwoord' (vers 22b) zijn, afgezien van de vage reminiscentie in strofe 1, regel 7, niet berijmd met als gevolg, dat de cesuur tussen vers 22 en vers 23 in de berijming zwak is. In vers 23 is in de berijming 'Uw naam verkondigen' geheel weggefallen en heeft plaats gemaakt voor strofe 11, regel 5. 'Dat ienris wer myn liet Jins almacht earet.' Een tekstgetrouwer alternatief zou m.i. kunnen zijn:

'Ik sil fortelle fan Jins namme en eare.'¹⁰⁹

Dan blijft de belangrijke notie van de Naam behouden. De toevoegingen 'dei op dei' (regel 6), 'by sibben' (regel 6) en 'om myn bihâlden libben' (regel 7) ondersteunen de bedoeling van de grondtekst, dat de naam van God altijd, overal en aan iedereen verkondigd moet worden, omdat Hij het leven van mensen beschermt. Schurers alternatief voor 'gij, die de Heer vreest' (vers 24a) is strofe 12, regel 1. 'Jim freonen fan 'e Hear', Godvrezenden slaat hier op vrome Israëlieten¹¹⁰, "die Jahwes Wirklichkeit erfahren haben" (Kraus). De term 'freonen' is niet sterk genoeg om hieraan uitdrukking te geven. Het is onbegrijpelijk, dat Schurer niet vers 24a uit FBW letterlijk overnam, zodat gezongen kan worden:

'Jimme dy't de Heare freezje, priizgje Him.'^(FBW)

De betekenis van strofe 12, regel 7 'Mar dy't Him oanropt sil syn macht bifrije' is onduidelijk. Is bedoeld, dat God mensen redt van dreigende machten? Wat is er eigenlijk 'wis en wier' (regel 8) en wie zijn die 'jim' (regel 5), die God niet zal vergeten? De grondtekst is hier geheel uit het zicht verdwenen. Voor strofe 12, regel 5-8 stel ik daarom een alternatief voor:

¹⁰⁶ Kraus, 1960, I p. 326: "Jedoch liegt alles an der Verhaltensweise des batah, durch die die unwandelbar gegenwärtige Heilsmacht erschlossen wird."

¹⁰⁷ Vgl. strofe 15, regel 3

¹⁰⁸ Vgl. Jes. 14, 19; 53, 3

¹⁰⁹ Kraus I, p. 330: "Sem (de Naam) ist die gegenwärtige Heilsmacht Jahwes (vgl. zu Ps. 20, 2.6.8)"

¹¹⁰ v.d. Ploeg, 1974, I p. 157

'De Hear hat net forachte, net forjitten,
de earmen, dy't fan kleare earmoed stjerre.
Mar Hy sil him yn syn gebet forhearre,
dy't oan Him ropt.'

Het gaat wat ver om 'in greate gemeente' (FBW) te berijmen als 'Jins gemeente', omdat het een beperking inhoudt. Vers 26 is uitgebreid met 'Op 't alter leit myn skat fan tank en eare', waarschijnlijk een omschrijving van de lofzang. In strofe 13, regel 2. 'En hwat ik Jo ûnthiet yn 't bitterst lot' een verwoording van de term 'geloften', doemt opnieuw een sterke associatie op met het (lijdens)evangelie.¹¹¹

Door de wisseling van het subject in strofe 12, regel 7 en 8 is de berijming slechts een magere vertolking van 'Mei jimme herte libje yn ivichheit' (FBW) of 'Uw hart leve op, voor immer' (NBG). Een alternatief voor strofe 13, regel 4-8 zou kunnen zijn:

Dan priizget al it dimmen folk de Heare.
In feestlik miel sil harren sêddens bringe.
Jim hert mei libje en fan blidens springe,
Yn ivichheit.'

In strofe 14, regel 1. 'Hjir tinke skielk al 's ierdryks einen oan' is het futurum vindingrijk verwoord in 'skielk', maar het gebruik van de tweede naamval is storend. Heel mooi is de verwoording van 'beking' in: 'freegje nei de Hear' (regel 2). Ook de term 'keninkryk' vindt een treffend alternatief in: strofe 14, regel 5. 'Nou moat de Hear foar ivich kening hjitte.' Bij strofe 14, regel 6-8 heb ik zo mijn bedenkingen. Afgezien van het zwakke rijm (wenje-einje) ontspoort de berijming hier, wanneer de heidenen omschreven worden als: 'de wyldste folken.' De grondtekst wil vooral de heerschappij van God benadrukken en geeft de volken geen nadere kwalificatie; Schurer zet hen (willens en wetens) in een slecht daglicht, zonder dat de grondtekst daartoe aanleiding geeft.

Schurers berijming van vers 30 is zeer geslaagd; zeer uitzonderlijk is wel 'dy't libje yn it stof' (strofe 15, regel 3) als verwijzing naar het leven in de onderwereld (vgl. vers 16). Jammer is dat de term 'knielen' (knibbelje) verloren ging. In strofe 15, regel 5 t/m strofe 16, regel 4 is zowel vers 31 als vers 32 berijmd; daarbij zijn strofe 15, regel 7 en 8 duidelijk toevoegingen, die teruggrijpen op strofe 11, regel 5-8. Vooral strofe 16 is prachtig en heeft directe en grote zeggingskracht; uitzonderlijk is wel strofe 16, regel 4. 'En greate dieden!' waaruit blijkt dat een berijming niet altijd toe hoeft te geven aan de verleiding om aan de Psalm een stukje evangelie toe te voegen.

De tekst van de berijming onderging geen wijzigingen in FPG, 1955 en in PGB, 1961. De berijming in het LFT, 1978 is van B. Smilde. De zingbaarheid van de berijming is over het algemeen goed te noemen, maar hapert bij samentrekkingen en opeenhopen bijvoorbeeld in strofe 3, regel 1; de samentrekking 'wie 't dat' is te vereenvoudigen tot:

'Ta Jo Hear ha hja roppen yn har smert.'

Storend is de opeenhoping in strofe 5, regel 2 'Jo binne't dy'k folslein bitronwe doarst' en strofe 8, regel 7 't Undogend folk hat m' yn bisingling lutsen'. Opnieuw is vereenvoudiging mogelijk:

'De folken ha my yn bisingling lutsen.'

In strofe 12, regel 4 is het lidwoord 't' eenvoudig weg te laten. Tenslotte wijs ik nog op de (slecht zingbare) opeenhoping in strofe 15, regel 3. 'Dy't Iibje yn 't stof...'

c. Samenvatting.

De berijming van Psalm 22 is indrukwekkend. De hoogten en diepten die erin bereikt worden zijn voluit gehonoreerd in de beelden en in de bewoording van Schurer. Theologische bezwaren beperken zich tot strofe 4, strofe 8 (regel 5-8), strofe 13 en strofe 14. Een zekere overdaad vond ik in strofe 5, zwakheden in strofe 11 en strofe 12. Maar de overige strofen (1, 2, 3, 6, 7, 9, 10, 15 en 16) mogen zonder meer geslaagd genoemd worden. Schurer heeft zich bijzonder ingeleefd in de Psalmist en in de thematiek van de Psalm, zodat ook in zijn berijming "unfaßliche Dimensionen" (Kraus) bereikt worden.

PSALM 42 'LYK IN HERT NEL WETTERSTREAMEN'

¹¹¹ Vgl. Mat. 26, 75; Luk. 22, 62

A. De onberijmde tekst.

Psalm 42 is één van de bekendste en meest geliefde Psalmen, ook vanwege de berijmingen die ervan gemaakt zijn. Samen met Psalm 43 vormt deze Psalm één geheel; het refrein van Psalm 42, 6 keert terug in vers 12 en in Psalm 43, 5. "A song of loneliness" (T.I.B.), "Heimwee naar God" (NBG), "Gebed van een bedrukte" (v.d. Ploeg), 'Sehnsucht nach der Stätte der Gegenwart Jahwes' (Krans), enkele titels van dit gebed, deze klacht van een mens, die vanuit het verdriet en de neerslachtigheid verlangt naar God, zoals een dorstige hinde verlangt naar water. De Psalmist tracht zichzelf moed in te spreken door de woorden van het herhaalde refrein in vers 6 en vers 12, maar de benauwenis door de vijanden, die vragen waar deze God is, brengt de Psalmist in grote verdrukking.

De commentaren verschillen van mening over de omstandigheden waarin de Psalmist verkeert: Gaat het om een balling, die ver van zijn land is of gaat het om een ernstig zieke, misschien al aan de rand van het graf. "The desperate state into which the sickness of the Psalmist has brought him, is described."¹¹² Bij de hoon van de vijanden is al gauw te denken aan de verwijten als in Psalm 22 vers 8. Het gebed, de beide Psalmen bij elkaar, bestaat uit drie grotere delen, die steeds worden afgesloten met de refreinwoorden. De mens ('*nefesh*', de ziel) dorst naar God, verlangt te zijn in het huis van God, in de tempel, want in zijn heiligdom zijn betekend in de nabijheid van God. De ervaring van de afwezigheid van God is zo sterk, dat de Psalmist zoveel tranen uitstort, dat hij ze bij wijze van spreken kan drinken. De spottende vraag: "Waar is je God" is voor de Psalmist welhaast onverdraaglijk. 'En mijn ziel in mij uitstorten' (vers 5b) vertolkt het grote verdriet dat de Psalmist ervaart als hij terugdenkt aan de tijd dat hij met een menigte feestvierde in de tempel. Vers 7a is een variant op 6.ab en is het motto van het tweede deel van de Psalm." (v.d. Ploeg, p.265) Na het refrein in vers 6 zet de klacht opnieuw in. Weer lezen we over 'de ziel' (vers 2, 3, 5, 6, 7 en 12) "In besonderer Weise kenzeichnet der Begriff *nefesh* das Wesen und Sich-Außern des Menschen.(...) Das ganze ungestume Verlangen und Begehren, Trachten und Sehnen menschlichen Vitalität beinhaltet die '*nefesh*'. Sie repräsentiert aber auch den Ort und den Proze seelischer Empfindungen und innere Zustände. In solchen Relationen ist es zutreffend *nefesh* mit 'Seele' zu ubersetzen.(...) Wenn dieser bedürftige Mensch sich selbst aufruft und anspricht [Harre auf Jahwe] (Ps. 42, 6.12; 43, 5) so wird damit angezeigt, wo die bedürftige, abhängige und begierige '*nefesh*' des hinfälligen Menschen Hoffnung und Leben sucht und findet."¹¹³ De krachtige beelden van de vernietigende vloed (vers 8), het rouwkleed (vers 10) en de doodsteek (vers 11) wijzen erop, dat de lijdende mens zich van God verlaten weet, zodat hij op de honende en spottende vraag "Waar is dan je God" geen antwoord meer kan geven. Het refrein in vers 12 probeert de ellende te overstijgen. De herinnering, dat God een goede God is, een Verlosser, maakt dat de Psalmist kan zeggen: "Ik zal Hem nog loven, mijn Verlosser en mijn God!"

B. De berijming

PSALM 42 (BFP, 1947)

1.Lyk in hert nei wetterstreamen
Smachtsje moat mei droege kiel,
Sa, út ierde dwelm en dreamen,
Smachtet, God, nei Jo myn siel.
'k Lij, yn dit min ienlik lot,
Toarst nei God, de libb'ne God;
Hwannear sil 'k syn timpel fine,
Foar syn oantlit wer forskine?

2.Triennen binne yn bange klage
Al myn spize nacht en dei,
Jimmer baernt de wrede frage:
Hwerom bliuwt dyn God nou wei?
O, dan tinkt myn siel werom
Oan it feest by't hillichdom,
Hoe 't ik, mei Gods folk yn rige
Sjongend ta syn alters stige.

3.Nou, hwat bûchst dy del, myn siele?
Hwerom bist yn my oerstjûr?
Wol wer 't âld bitrouwen fiele,
Jow wer yn Gods hannen 't oer.
Ja, Him loovje sil ik noch,
Al myn bange dagen troch,
Ienris riist, nei eangstich roppen,
Wer myn lof en tank nei boppen.

¹¹² T.I.B., p. 223

¹¹³ Kraus, 1979, p. 181

4. 'k Lit ta Jo myn tinken stige
 Út dit lân fan berch en floed,
 Hjir, dêr 't Hermons rotsen drige,
 De Jordaen syn streamen stjûrt.
 Úngroun ropt hjir úngroun oan,
 Wetters gjalpe yn djip gedroan,
 Dêr 't Jins baren, dêr 't Jins weagen
 Brûzjend oer my hinne teagen.

5. Mar de Hear sil foar my riede,
 God hâld trou syn each op my;
 Deis sil Hy syn gunst gebiede,
 Nachts sels bliuwt syn liet my by.
 Út de djipste illinde wei,
 Rint myn siel Him ivich nei,
 Sil myn hert dochts ta de Heare,
 Ta myn God en libben keare.

6. 'k Siz: Jo, dy't myn rots dochts binne,
 Hwerom God forstjít Jo my?
 Hwerom moat 'k yn rouwe rinne
 Troch myn fjâns tirannij?
 't Is in deastek yn myn hert,
 As 't aloan de húntael heart
 Dêr't har haet my wreed mei narret:
 Sjoch, hwer't nou dyn God bidarret!

7. Nou, hwat bûchst dy del, myn siele?
 Hwerom bist yn my oerstjûr?
 Wol wer 't âld bitrouwen fiele,
 Jow wer yn Gods hannen 't oer,
 Dy 't dyn each sa faek wer't ljocht,
 En dyn oantlit redding brocht;
 God, myn God, sil my genêze
 En myn ivich lofliet weze.

Bij de verdeling van de verzen over de stroferegels valt op, dat niet alleen het refrein beide keren in een hele strofe is berijmd, maar ook voor vers 9 neemt Schurer acht stroferegels. Omdat er in totaal elf te berijmen verzen zijn ligt dit voor de hand, maar waarom koos Schurer juist vers 9 om het aantal strofen kloppend te maken? Strofe 5, regel 1-2 en 5-7 zijn een uitbreiding van vers 9. In deze regels wordt de trouw van God afgezet tegen de 'djipste illinde' en daarbij wordt in regel 6 ('siel') teruggegrepen op op het begin en het refrein van de Psalm. De samenhang is daarmee gewaarborgd en de beide uitersten van dit gebed, Gods trouw en zijn afwezigheid) nog eens beklemt. Strofe 5 is bijna een derde "refrein" binnen deze berijming van Psalm 42.

Maar eerst terug naar het begin. In strofe 1, regel 3 is 'út ierde dwelm en dreamen' (= uit de bedwelming en dromen van de aarde) een toevoeging, waarvan de betekenis vaag is. 'Toarst' in regel 6 kan een persoonsvorm of een zelfstandig naamwoord zijn; in het eerste geval is het onderwerp opnieuw 'ik' als in ook 'k lij' (regel 5), in het tweede geval (en mooier) hoort regel 5 bij regel 6 en is bedoeld: Ik lij toarst. In vers 3 is zeker geen sprake van op zoek zijn naar de tempel, maar meer over het verlangen aanwezig te kunnen zijn in de tempel en Schurers 'fine' (strofe 1, regel 7) is dan ook een te grote uitbreiding; wellicht speelt het zoeken naar rijk hier parten? Tamminga (LFT) gebruikt niet zoals Schurer het functionele beeld van de tempel uit vers 5 en berijmt hier: 'Hoe lang moat ik dit noch togje ear't ik each yn each Him skôgje.' Omdat de tempel eigenlijk pas in vers 5 aan de orde komt is een variatie op Schurer mogelijk door te zingen:

'Hwannear sil ik ûnderfine
 Foar syn antlit to forskinen.'

De vormen 'jimmer' en 'frage' (strofe 2, regel 3) zijn verouderd; 'klage' (strofe 2, regel 1) komt in het woordenboek niet voor. Strofe 2, regel 4 'Hwerom bliuwt dyn God nou wei?' is een sterke vertolking van 'Hwer is dyn God' (FBW) en dezelfde woorden berijmt Schurer met de nodige variatie in strofe 6, regel 8 'Sjoch, hwer't nou dyn God bidarret!' De berijming van vers 5 is heel mooi. Door Gods huis te omschrijven als "t hillichdom; en 'syn alters' grijpt de berijming ook al vooruit naar Psalm 43. Ook strofe drie is een prachtige strofe, een berijming van het refrein in maar liefst acht stroferegels. Jammer is wel dat de notie 'Verlosser' (NBG), 'forlossing' (FBW) weggevalen is (in LFT is hiervan nog een restant terug te vinden in 'myn Helper'). Het geapokopeerde "t" is gemakkelijk te voorkomen door te zingen:

'Jow it yn Gods hannen oer.'

Omslachtig is 'om Jo tinke' (FBW) verwoord in strofe 4, regel 1 "k Lit ta Jo myn tinken stige.' In de berijming van vers 8 is de term 'ûngroun' (afgrond) als vervanging van 'floed' af te keuren en in regel 6 is 'yn djip gedroan' erg ouderwets. Een tekstgetrouwer alternatief voor regel 5-8 zou kunnen zijn:

'Floeden roppe floeden ta,
wettters woll' in útwei ha
no't Jins baren en Jins weagen
brúzjend oer my hinne fleachen.'

Voor vers 9 gebruikt Schurer zoals gezegd ook acht stroferegels, die geslaagd zijn, omdat ze nauw aansluiten bij de bedoeling van de Psalm. De enige onduidelijkheid schuilt in strofe 5, regel 8. Moet 'libben' hier betrokken worden op 'God', zodat is bedoeld: "God is mij leven"? De 'levende God' in vers 9 zou volgens T.I.B. beter vertaald kunnen worden als: 'The God of my life', zo ook Kraus: 'Der Gott meines Lebens'. NFB vertaalt hier dan ook: 'De God dy't my it libben jowt'. Dan is bedoeld, dat God leven geeft. Om op deze plaats ook de term 'gebet' (FBW) te behouden is een mogelijk alternatief:

'Rop ik ta Him yn myn bidden,
libb'ne God yn ús fermidden.'

Je zou bijna concluderen dat Schurer een leesfout maakte toen hij in strofe 6, regel 2 berijmde 'forstjitte' in plaats van 'forjitte'(FBW). Strofe 6, regel 3 zou eenvoudig kunnen zijn (vgl.NFB):

'Hwerom moat ik yn 'e rou omrinne.'

De samentrekkingen in strofe 6, regel 6. 'As't aloan' is niet goed uit te spreken. Strofe 6, regel 7 is onhelder want 'haet' is hier subject van 'narret'. Waarom hier niet bijvoorbeeld:

'Dêr 't myn fjân my mei narret'

Directer van taal zou regel 8 ook kunnen zijn:

'Wer is nou dyn God bidarre?'

Strofe 7, regel 1-4 is een herhaling van strofe 3, regel 1-4. De laatste vier regels zijn anders dan in strofe 3. De opeenhoping in strofe 7, regel 5 'Dy't dyn each sa faek wer't ljocht' is storend. Als het hier gaat om een God, die leven schenkt, waarom dan niet in regel 5 en 6:

'Dy 't myn eachen wer it ljocht
en myn libben rêdding brocht.'

Gezien de grondtekst FBW ligt wijziging van "dyn' in 'myn' voor de hand. De notie 'Verlosser' is hier niet helemaal weggefallen maar afgezwakt tot 'genêze'. Het zijn opnieuw de opeenhoppingen die hier en daar de zingbaarheid wat bemoeilijken (strofe 1, regel 7; strofe 6, regel 1 en regel 6; strofe 7, regel 5).

C.Samenvatting

De conclusie ten aanzien van deze berijming moet zijn dat er teveel vragen overblijven om van een geslaagde berijming te kunnen spreken. Vaagheden en zwakheden signaleerde ik in strofe 1, strofe 2 (regel 1-3), strofe 4, strofe 5 (regel 8), strofe 6 en strofe 7. Geslaagd en mooi zijn wel strofe 3 en strofe 5.

6. PSALMEN YN'E NACHT, CONCLUSIES

"Ik sjong, ik sjong, foor rap en rût
yn dizze goud'ne moarn.

O minsken, strûp jim fodden út
en lûk de feestklean oan!"¹¹⁴

De analyse laat zien, dat de berijmingen niet zonder meer geslaagd en bruikbaar genoemd kunnen worden. Psalm 91 is als berijming minder geslaagd dan als kerklied, omdat de berijming nogal ver af staat van de bedoeling en reikwijdte van de Psalm. Toch "haalde" deze berijming LFT. Psalm 25 is door Schurer gemaakt tot een gemeentelied, waarin de strekking van de grondtekst tekort komt. Hier blijkt dat Schurer zich weliswaar gebonden wist aan de bewoording van de grondtekst (vnI.FBW), maar de strekking daarvan heeft vervormd. Psalm 97 is, afgezien van een theologisch bezwaar tegen de interpretatie van de zegen, een mooie en bruikbare berijming. Het is terecht dat de redactoren van LFT de berijming op hebben genomen. Dat de berijming van Psalm 22 niet in LFT terecht kwam is m.i. niet terecht, omdat Schurer een kwalitatief hoogstaande berijming maakte. Tien van de zestien strofen bleven in mijn analyse vrijwel kritiekloos en waren meestal lovenswaardig. Voor de overige stroferegels bleek vaak een alternatief mogelijk. De diepgang en bewoording van deze berijming maken haar uitstekend bruikbaar. Psalm 42 tenslotte laat teveel vragen open en werpt teveel kritiek op om als geheel bruikbaar en geslaagd te zijn.

Het blijkt, dat een aantal kritische opmerkingen steeds terugkeren, het betreft dan: samentrekkingen en opeenhoppingen, verouderd woordgebruik en wijzigingen in en toevoegingen aan de grondtekst. Een aantal strofen bleken teveel onduidelijkheden, toevoegingen of vaagheden te bevatten om bruikbaar te zijn; voor het overige deel was er kritiek op losse regels en details. In veel gevallen waren eenvoudig verbeteringen aan te brengen; meestal bleek ook een alternatief te vinden voor, om bepaalde redenen, af te keuren stroferegels, ofwel door details te wijzigen, ofwel door stroferegels opnieuw te berijmen. De bruikbaarheid van de berijmingen van Schurer in ónze tijd, afgezien van de geslaagdheid van de berijming, hangt af van de mate waarin deze berijming bij de tijd te brengen is; mij is gebleken dat dit in de meeste gevallen heel goed mogelijk is, want stijl en woordgebruik zijn uitstekend aan te passen zonder de berijming zelf aan te tasten.

De berijmingen van Schurer hebben door de jaren heen bewezen bruikbaar te zijn, sommige werden bekend en geliefd. Ik meen, dat we Schurers berijming nog lang niet genoeg tijd hebben gegeven in de praktijk om over haar een eindoordeel te vellen, ook omdat er veel tijd nodig is, om uit de liturgische praktijk te kunnen leren hoe levensvatbaar en bruikbaar een psalmberijming is.

Een aantal opmerkingen moet voorafgaan aan het antwoord op de vraag, die ik in de inleiding stelde, naar de kwaliteit van de berijming van Schurer. Hij was geen hebraïst en, in strikte zin, ook geen theoloog, maar wel voluit dichter. In zijn oriëntatie op de tekst van Wumkes en op de versificatie van de berijming 1773 en gezien zijn stijl en taalgebruik, nauw aansluitend bij de Hervormde Bundel 1938, is Schurer uiteraard een kind van zijn tijd. Tenslotte moet mijn conclusie ook gerelativeerd worden door de kleine omvang van de analyse.

Schurer schrijft: "In verband met de continuïteit van de kerkelijke taal hecht ik dan ook grote waarde aan het kerklied; het is tijdgebonden, maar heeft toch een sterk boventijds element."¹¹⁵ Hij maakte zijn berijmingen vaak op verzoek, voor direct gebruik in de eredienst, waardoor het taalgebruik dicht bij de gemeente staat. Daarnaast hebben we gezien dat hij zich sterk heeft ingeleefd in de psalmist en tenslotte heeft hij zich als dichter intens beziggehouden met de rijkdom van de Friese taal en die uitbundig benut in zijn berijmingen.

Tamminga zegt dat het Schurer in zijn religieuze poëzie niet te doen is om een exegetische verklaring, maar om de bijbelse boodschap en dat hij de bijbelse boodschap in de tegenwoordige tijd wil brengen; daarbij schuwt Schurer de moraal niet, maar hij verwoordt deze vaak in een tweespraak tussen God en mens, zodat de moraal 'kracht van gewijde' krijgt.¹¹⁶ Popkema zegt over Schurer, dat hij in zijn berijmingen een eigen toon weet te treffen en roemt daarnaast Schurer technisch dichtelijk meesterschap; toch kan volgens Popkema datzelfde meesterschap soms leiden tot oppervlakkigheid of gebrek aan diepgang, vooral in individuele klaagliederen.¹¹⁷ Volgens Smilde is Schurer te prijzen om zijn formidabele bijbelkennis en taalbeheersing en om zijn grote dichterschap; Schurer stond sterk in de kerkelijke traditie en wist zijn berijmingen een eigen toon mee te geven. Echter het taalgebruik van Schurer stond, volgens Smilde, vrij sterk onder invloed van de Jongfriese beweging en qua taal en stijl zou de berijming van Schurer door de mensen niet zo gemakkelijk toegeëigd kunnen worden.¹¹⁸ Dat Smilde, een van de redacteurs van LFT, als bezwaar tegen Schurers berijming aanvoert, dat deze teveel aanleunt tegen die van 1773 en 1938 en dat dit bezwaar alleen maar groter wordt nu in 1968 een nieuwe Nederlandse berijming in gebruik is genomen, is frappant, want het LFT, nauw aansluitend bij het Liedboek, is dan immers onderhevig aan hetzelfde bezwaar. Daarmee is ook gezegd, dat iedere berijming tijdgebonden is, maar dat mag niet als argument tegen

¹¹⁴ Schurer, 1974, p. 527

¹¹⁵ Hartsema, 1975, p. 27

¹¹⁶ Schurer, 1974, p. 31

¹¹⁷ Popkema, 1983, p. 88

¹¹⁸ Honders, 1977, p. 327-328. Voor B.Smilde over Schurer als berijmer zie ook: 'De Strikel', april-mei 1968

het gebruik van een bepaalde berijming gaan gelden. Bij selectie en vervaardiging van berijmingen komt het erop aan of de grondtekst in voldoende mate recht is gedaan en verwoord in de berijming. Dat daarbij taal en stijl bij de tijd moeten zijn spreekt voor zich, maar getrouwheid aan de grondtekst blijft een eerste en belangrijkste vereiste voor een goede berijming. Fedde Schurer heeft zich van deze eis goed rekenschap gegeven, maar ik denk, evenals Tamminga, dat er bij Schurer dikwijls te weinig exegese voorafgaat aan de bijbelse boodschap. Mijn analyse laat zien, dat dat niet alléén geldt voor zijn religieuze poëzie, maar ook voor zijn Psalmberijming. Dit bezwaar tegen Schurer weegt zwaarder dan het feit dat hij het hebreuws niet machtig was, want de berijmer "hoecht yn prinsipe sels gjin hebrieusk te kennen of musicus te wêzen".¹¹⁹

Het eigene van Schurer als psalmberijmer is, dat hij met behulp van zijn dichterlijk meesterschap op een zodanige wijze dicht en berijmt, dat de woorden een heldere en verstaanbare (blijde) boodschap overbrengen. Schurer wantrouwe daarbij zinloze rethoriek, waarvan hij Japicx eens beschuldigde.¹²⁰ We zagen in hoofdstuk drie dat Schurer steeds de Friese taal op alle mogelijke terreinen vooruit wilde helpen en brengen. Het is begrijpelijk, dat een principieel man als Schurer zijn kerkelijke, politieke en ethische overtuigingen niet onder stoelen of banken stak, maar deze inzichten uitdroeg via zijn dichtkunst. Het is echter jammer, dat Schurer hierdoor de intentie van een Psalm wel eens geweld heeft aangedaan. Het gaat echter te ver om Schurer te verdenken van religieus gemotiveerd moralisme.¹²¹

Dat een dichter geen psalmen zou moeten berijmen, zoals Hasper beweerde, is pertinent onjuist, dat is door Schurer wel bewezen. Zijn berijming is niet alleen een mijlpaal in de geschiedenis van het Friese kerklied, maar bovenal nog steeds een onmisbare bron voor het gebruik van de Friese taal in onze kerken, een berijming die het nog steeds verdient om gezongen te worden.

Gaande het onderzoek zijn er bij mij meer en meer vragen gerezen in verband met de redactie van het LFT, maar het is hier niet de plaats om deze vragen te beantwoorden. Toch wil ik ze tenslotte noemen, vooral ook, omdat het daarbij gaat om de vraag, hoe te handelen met de erfenis van Schurer (en andere berijmers). Waarom vonden de redactoren van LFT slechts tweeëntwintig berijmingen van Schurer de moeite waard om over te nemen? Zij stelden als eis, dat een berijming integraal moest kunnen worden overgenomen¹²². Overigens vond ik nergens een verantwoording van de redactoren van LFT waarom ook niet de berijmingen van bijvoorbeeld Rypma, H.J. Brouwer, Siebesma of Wybenga bij de redactie zijn betrokken. Is het misschien zo, dat de theologische visie van het drietal Brouwer-Smilde- Tamminga op Psalmberijmingen zodanig doorslaggevend was, dat men vond dat het niet noodzakelijk was zich rekenschap te geven van de wat ongeleerde berijmingen van Siebesma¹²³ of de wat vrijzinnige bewoordingen van H..J.Brouwer?

Om Schurer konden de redactoren niet heen, omdat hij geliefd en bekend was. Het vermoeden, dat de redactoren slechts minder bekende psalmen van Schurer overnamen is niet juist, want zeker tien van de tweeëntwintig behoren tot de bekende psalmen. Gezien het verschil in kerkelijke achtergrond zullen de redactoren misschien weinig sympathie en begrip hebben gehad voor Schurers politieke, kerkelijke en literaire standpunten en overtuigingen. Heeft dit misschien de redactie van LFT beïnvloed? Er is in LFT naar gestreefd om aan te sluiten bij het Liedboek voor de Kerken, maar Popkema zegt terecht, dat dit nog lang geen getrouwheid aan de grondtekst waarborgt.¹²⁴ Op een vergelijkbare wijze had Wybenga zich eerder aangesloten bij de berijming van 1773; Schurer deed hetzelfde en richtte zich op de berijmingen van 1773 en 1938, vooral om dichtbij de kerkelijke praktijk te blijven. De vraag blijft open of bij de redactie van LFT op verantwoorde wijze met bestaande Friese berijmingen en in het bijzonder met Schurers erfenis is gehandeld¹²⁵.

4. BIJLAGEN: PSALMEN, LITERATUURLIJST, AFKORTINGEN

PSALM 10: 1, 2 en 7 (BFP, 1947) F. Schurer

I.Hwerom, o Hear, bliuw' Jo fan fierren stean
 En slút' Jo each yn sok in neare tiid?
 Sjoch de goddeleaze ~ s~ greatskens ~ean;
 Jins earmen, deltrap ûnder leed en striid,

¹¹⁹ Popkema, 1983, p. 29

¹²⁰ Hartsema, 1975, p. 48

¹²¹ R.J. Jonkman, De bining forfongen, Grins 1986, p. 59

¹²² Honders, 1977, p. 331

¹²³ Een publikatie over het hele oeuvre van deze verguisde dichter uit Sexbierum verscheen onlangs: E.S. de Jong, Wurd en beweging, Ljouwert 1990

¹²⁴ J. Popkema, 1983, p. 50 en p.95

¹²⁵ Honders, 1977, p. 331

Hjitfolget er mei grim' en haet en niid.
 O hege Hear, wol him biskamme meitsje,
 Lit him yn eigen mûklist finzen reitsje.

2Ja, op syn gjirgens giet de sûnder great,
 Hy priist him lokkich om syn woekerwinst,
 Forachtet God en rekkent Him foar neat;
 Hy freget net nei's Heare sein of gunst.
 "Hwerta ús hert to foegjen nei syn tsjinst?
 Wy hoege 'm nea gjin rekkenskip to skinken;
 Der is giin God, dat is al syn bitinken.

7.Hoe mei't, dat spotters hún slacht tsjin Jins troan?
 Hja sizze by harsels, Jo sykje 't net.
 Jo skôgje dochs har moeite en lijen oan,
 jo sjogge 't wol, de need fen 't earne hert,
 Jo nimme 't yn Jins hân op 't bang gebet.
 Dy't de earne treast, de stumper stipe jowe,
 Oan Jo wol wy ús hert en lot bitrouwe.

PSALM 79: 1 en 6 (BFP, 1947) F. Schurer

1.Almachtich God, it heidenfolk is kommen!
 Nou is Jins erflân yn bisetting nommen,
 Jins hillge timpel skeind mei fjûr en swurden,
 En hiel Jerúz'lim ta in púnheap worden.
 Jins feinten lizze dea
 Mei ûnbidutsen lea
 Op stjitt' en plein forsmiten;
 Har liken, wiid yn't roun
 Forstrekke wylde houn
 En gier ta ies en iten.

6.O hear nei har, dy 't yn 'e finz'nis kwine,
 Lit dêr it ljocht har fan Jins oantlit skine!
 O, mocht Jins hân út twang en slavernije,
 Út doem en dead ús earne bern bifrije!
 Jow Jo ús buorlju, Hear
 Jow sawnfâld har en mear
 De smaed yn eigen skerte,
 Dêr't hja Jins namme o God,
 Mei smaedzje, en lit Jins spot
 Har flymje yn't godleas herte!

PSALM 25: 6 (LFT, 1978) D.A. Tamminga

6.Wa is 't dy't de Hear fan herten
 hnlde docht en earbied jout?
 Him wiist Hy syn wei en wetten,
 makket him dermei fertroud.
 Godlik heil sil dei en nacht
 him yn geunst te goede dije,
 ja syn sillich neigeslacht
 sil de ierde as erfdiel krije.

PSALM 91 (FBW, 1943)

1.Dy 't yn it skûlplak fen 'e Allerheechste sit, scil oernachtsje yn it skaed fen 'e Almachtige. 2.Ik scil tsjin de Heare sizze: Myn taflecht en myn stins, myn God op hwa't ik bitrou. 3.Hwent Hy is it, dy't dy rêdde scil út it net fen 'e fûgelfanger, fen de fordjerlike pest. 4.Hy scil dy dekke mei syn brede wjukken, en ûnder syn tichte fearren fynstû skûl; syn trou is in skyld en

pânser, 5. Dû scilst net freezje for de eangstme fen de nacht, for de pylk dy't oerdei flijucht, 6. for de pest, dy't yn it tsjuster omstrûnt, for it fordjer dat middeis woedet. 7. Al foeIen tûzen oan dyn side en tsjientûzen oan dyn rjochterban, dy scil it net byneikomme. 8. Allinne scilst it mei dyn eagen oanskôgje, en dû scilst de forjilding fen 'e goddelease sjen. 9. Hwent Jo Heare binne myn taflecht; de Allerheechste hastû makke ta dyn skûl, 10. Gjin kwea scil dy oer komme, en gjin pleach scil dyn tinte byneikomme, 11. Hwent Hy scil syn ingelen oer dy gebiede, dat hja dy hoedzje op al dyn wegen. 12. Hja scille dy op 'e hannen drage, dat dyn foet him oan gjin stien stjit. 13. Liuw en njirre scilst op wâdzje, jonge liuw en draek scilste forwâdzje. 14. Om 't er My oanhinget, scil ik him rêdde; Ik scil him forheegje, om 't er myn namme ken. 15. Hy scil my oanroppe, en Ik scil him antwurdzje, yn de need scil Ik by him wêze, ik scil him ûtrêdde en him eare jaen. 16. Ik scil him sêdzje mei langte fen dagen, en Ik scil him myn heil sjen litte.

PSALM 91 (NBG, 1952)

1. Wie in de schuilplaats des Allerhoogsten is gezeten, vernacht in de schaduw des Almachtigen. 2. Ik zeg tot de Here: Mijn toevlucht en mijn vesting, mijn God op wie ik vertrouw. 3. Want Hij is het die u redt van de strik des vogelvangers, van de verderfelijke pest. 4. Met zijn vlerken beschermt Hij u, en onder zijn vleugelen vindt gij een toevlucht; zijn trouw is schild en pantser. 5. Gij hebt niet te vrezen voor de verschrikking van de nacht, voor de pijn! die des daags vliegt. 6. Voor de pest, die in het duister rondwaart, voor het verderf dat op de middag vernielt. 7. Al vallen er duizend aan uw zijde, en tienduizend aan uw rechterhand, tot u zal het niet genaken; 8. slechts zult gij het met uw ogen aanschouwen, en de vergelding aan de goddelozen zien. 9. Want Gij o Here zijt mijn toevlucht. De Allerhoogste hebt gij tot uw schutse gesteld; 10. geen onheil zal u treffen, en geen plaag zal uw tent naderen; 11. want hij zal aangaande u zijn engelen gebieden, dat zij u behoeden op al uw wegen; 12. op de handen zullen zij u dragen, opdat gij uw voet niet aan een steen stoot. 13. op leeuwen adder zult gij treden, jonge leeuwen slang zult gij vertrappen. 14. Omdat hij Mij zeer bemint, zal Ik hem bevrijden; Ik zal hem beschutten, omdat hij mijn naam kent. 15. Roept hij Mij aan, Ik zal hem antwoorden; Ik zal in de benauwheid bij hem zijn, Ik zal hem uitredde en tot ere brengen. 16. Met lengte van dagen zal Ik hem verzadigen, en Ik zal hem mijn heil doen zien.

PSALM 25 (FBW, 1943)

1. In psalm fen David. Ta Jo, o Heare, heevje ik myn siele op. 2. Myn God op Jo bitrou Ik, lit my net biskamme wirde; lit myn fijjannen net oer my jubelje. 3. Ja, alle gearre dy't Jo forwachtsje, scille net biskamme wirde; biskamme scille wirde dy't sûnder reden ôffalle. 4. Heare, meitsje my Jins wegen bikend, lear my Jins paden. 5. Lied my yn jins Wierheit en lear my, hwent Jo binne de God fen myn heil; Jo forwachtsje ik de hiel dei. 6. Tink oan jins barmhertichheit, Heare, en oan jins goedginstichheden, hwent dy binne fen ivichheit. 7. Tink net oan de sûnden fen myn jonkheit, noch oan myn oertrêddingen; tink oan my neffens jins genede, om de wille fen jins goedens, o Heare! 8. Goed en rjucht is de Heare; dêrom wiist er sûnders de wei. 9. Hy lit de dimmenen wannelje yn it rjucht, en Hy leart de dimmenen syn wei. 10. Alle paden des Heare binne gene de en trou, hjarren dy't syn forboun en tsjûgenissen biwarje. 11. Om de wille fen jins namme, o Heare, forjow my myn ûngerjuchtichheit. hwent dy is great. 12. Hwa is de man, dy't de Heare frezet? Hy scil him de wei wize, dy't er for kar nimme moat. 13. Syn siele scil fornachtsje yn it goede, en syn sied scil de ierde ervje. 14. De ynlikheit des Heare is for dyjingen dy't Him freezje; en syn forboun, om it hjarren bikend to meitsjen, 15. Myn eagen binne jimmeroan op 'e Heare, hwent Hy scil myn foetten út it net fiere. 16. Jow Jo nei my en wêz my genedich, hwent ik bin iensum en ellindich. 17. Eangsten bistoarmje my it hert; fier my út myn neden. 18. Sjuch myn ellinde en myn moeite oan, en forjow al myn sûnden. 19. Juch myn fijjannen oan, hwent hja formannichfâldigje, en hja haetsje my mei in fûleindi&en haet. 20. Biwarje myn siele en red my; lit my net biskamme wirde, hwent ik bitrou op Jo. 21. Lit oprjuchtens en frommens my bihoedzje, hwent Jo forwachtsje ik. 22. o God, forlos IsraëI út al syn neden.

PSALM 25 (NBG, 1952)

1. Van David. Tot U, Here, hef ik mijn ziel op; 2. mijn God, op U vertrouw ik; laat m9 niet beschaamd worden, laten mijn vijanden niet over mij juichen. 3. Ja, allen die U verwachten, worden niet beschaamd, beschaamd worden wie trouweloos handelen zonder oorzaak. 4. Here, maak mij Uw wegen bekend, leer mij uw paden, 5. lid mij in uw waarheid en leer mij, want gij zijt de God mijns heils, U verwacht ik de ganse dag. 6. Gedenk uw barmhartigheden, Here, en uw gunstbewijzen want die zijn van eeuwigheid; 7. gedenk niet de zonden van mijn jeugd, noch mijn overtredingen, gedenk mijner naar uw goedertierenheid, om uwer goedheid wil, Here. 8. Goed en waarachtlg is de Here; daarom onderwijst Hij de zondaars aangaande de weg. 9. Ootmoedigen doet Hij wandelen in het recht, en Hij leert ootmoedigen zijn weg. 10. Alle paden des Heren zijn goedertierenheid en trouw voor wie zijn verbond en getuigenissen bewaren. 11. Om uws naams wil, Here, vergeef mij mijn ongerechtigheid, want die is groot. 12. Wie is de man die de Here vreest? Hij onderwijst hem aangaande de weg die hij moet kiezen. 13. Hijzelf zal in voorspoed vertoeven en zijn nageslacht zal het land beërven. 14. Des Heren vertrouwelijke omgang is met wie Hem vrezen, en zijn verbond maakt Hij hun bekend. 15. Mijn ogen zijn bestendig op de Here, want hij voert mijn voeten uit het net, 16. Wend U tot mij en wees mij genadig, want eenzaam ben ik en ellendig. 17. De benauwheden mijns harten hebben zich uitgebreid, voer mij uit mijn angsten. 18. Zie op mijn ellende en mijn moeite, en vergeef al mijn zonden. 19. Zie, hoe talrijk zijn mijn vijanden, en met welk een boosaardige haat haten zij mij. 20. Bewaar toch mijn ziel en

red mij; laat mij niet beschaamd worden, want bij U schuil ik. 21.Vroomheid en oprechtheid mogen mij behoeden, want U verwacht ik. 22.O God, verlos Israël uit al zijn benauwdheden.

PSALM 67 (FBW, 1943)

1.For de kapelmaster. Mei snaerinstruminten. In psalm, In liet. 2.Mei God ús genedich wêze en ús seingje; mei Er syn oantlit oer ús ljochtsje litte. Sela. 3.dat men op ierde jins wei kenne scil, ûnder alle heidenen jins heil. 4.De folken scille Jo, o God, loovje, de folken allegearre scille Jo loovje, 5. De naesjes scille hJr forbliidzje en jubelje, om 't Jo de folken rjuchtfearlich rjuchtse, en de naesjes op 'e ierde, dy liede Jo. Sela. 6.De folken scille Jo, o God, loovje; de folken allegearre scille Jo loovje 7. De ierde jowt har gewaechs; God ús God scil ús seinigje 8.God scil ús seingje; en ierdryks einen scille Him allegearre freezje.

PSALM 67 (NBG, 1952)

1.Voor de koorleider. Bij snarenspeel. Een psalm. Een lied. 2.God zij ons genadig en zegene ons Hij doe zijn aanschijn bij ons lichten; sela 3.opdat men op aarde uw weg kenne, onder alle volken uw heil, 4.Dat de volken u loven, o God; dat de volken altogader U loven. 5.Dat de natiën zich verheugen en jubelen, omdat Gij de volken in rechtmatigheid richt, en de natiën op de aarde leidt. Sela 6.Dat de volken U loven, o God, dat de volken altogader U loven. 7.De aarde gaf haar gewas, God, onze God, zegent ons; 8.God zegent ons, opdat alle einden der aarde Hem vrezen.

PSALM 22 (FBW, 1943)

1.For de kapelmaster. Op: It jonge hart fen'e dage. In psalm fen David. 2.Myn God, myn God, hwerom hawwe Jo my forlitten? Fier fen myn forlossing binne de wirden fen myn tsjirmjen. 3.Myn God, ik rop oerdei, mar Jo antwirdzje net, en by nacht, mar der is gjin rêst for my! 4.Dochs binne Jo hillich, troanjend op Israëls lofsangen. 5.Op Jo hawwe ús âffears bitroud; fija hawwe bitroud en Jo hawwe hjar útholpen. 6:Ta Jo hawwe hja roppen en binne útrêdden, op Jo hawwe hja bitroud en binne net biskamme. 7.Mar ik bin in wjirm en gjin man, in smaed fen minsken en forachte by it folk. 8.Allegearre dy't my sjugge, bispotte my; hja stekke de lippe út, hja skodzje mei de holle en sizze: 9.Hy hat it op'e Heare wintele! Lit dy him úthelpe, lit dy him forlosse, hwent hy hat ommers sin oan him, 10.Ja, Jo binne it, dy't my tein hawwe út 'e skirte; dy't my bitrouwen jown hawwe oan memme boarst. 11.Op Jo bin ik wirpen fen'e berte of; fen memme skirte of binne Jo myn God! 12.Wez den net fier fen my of, hwent binearing is deunby, hwent der is gjin helper. 13.In keppel bollen hat my bisingele, Bazan's sterken hawwe my biset. 14.Hja skoerre de bek wiid tsjin my op, in forskourrende en âljende liuw allyk. 15.As wetter bin ik útstoart, en it hiele biente is my forset; myn hert is as waechs, it is raend mids myn yngewant. 16.Myn kiel is sa droech as in diggel, en de tonge klibbet my oan it forwulft, en Jo lizze my yn it stof fen 'e dea. 17.Hwent hounen hawwe my bisingele, in binde dogeneaten hat my biset; hja hawwe my de hannen en de foetten trochstitsen, 18:Al myn biente scoe ik telle kinne, hja skogje it, hja sjugge nei my. 19.Hja fordiele myn klean ûnder inoar, en werpe it lot om myn liifdracht. 20.Mar Jo, Heare, wêz net fier of; myn Sterkte, haestje Jo om my to helpen. 21.Rêd myn siele fen it swird, myn iennichste út'e macht fen 'e houn. 22.Forlos my út 'e bek fen'e liuw, en myn earmen út 'e hoornen fen'e wâldoksen. 23.Ik scil jins namme myn broerren forkindigje, yn it formidden fen'e gemeente seil ik Jo priizgje. 24.Jimme dy't de Heare freezje, priizgje Him, al dû Jakobs sied, arje Him, ja beevje foar Him, al dû Israëls sied. 25.Hwent Hy forachtet noch forfijt de earmoed fen'e earmen; en Hy forberget syn oantlit net foar him, mar as er ta Him ropt, heart Er. 26Jowes is myn lof yn in greate gemeente; myn biloften seil ik bitelje yn it bywêzen fen dy't Him freezje. 27.De dimmenen scille ite en sêd wirde; hja scille de Heare priizgje dy't Him siikje. Mei jimme herte libje yn ivichheit! 28.Al ierdryks einen scille der oan tinke en hjar ta de Heare bikeare, en alle slachten fen'e heidenen scille foar jins oantlit oanbidde. 29.Hwant it keninkryk is fen'e Heare, en Hy hearsket oer de heidenen. 30.Alle wollêstigen fen'e ierde scille ite en hilde dwaen, allegearre dit yn it stof forsinke, scille foar syn oantlit knibbelje; en hwaens siel for Him libbet, 31.dy syn sied seil Him tsjinje. Forhelje fen'e Heare, 32 de slachten dy't komme, en forkindigje syn gerjuchthichheit it folk, dat berne wirdt.

PSALM 22 (NBG, 1952)

1.Voor de koorleider. Op de wijze van: De hinde van de dageraad. Een psalm van David. 2.Mijn God, mijn God, aarom hebt Gij mij verlaten, verre zijnde van mijn verlossing, bij de woorden van mijn jammerklacht? 3.Mijn God, ik roep des daags en Gij antwoordt niet, en des nachts, en ik kom niet tot stilte. 4.Noctans zijt gij de Heilige, die troont op de lofzangen Israels. S.Op U hebben onze vaders vertrouwd, zij hebben vertrouwd en Gij deed hen ontkomen; 6.tot U hebben zij geroepen en zij werden gered, op U hebben zij vertrouwd en zij zijn niet beschaamd. 7.Maar ik ben een worm en geen man, een smaad voor de mensen en veracht door het volk. 8.Allen die mij zien bespotten mij zij steken de lip uit, zij schudden het hoofd: 9.Wentel het op de Here » laat die hem verlossen, hem redden, Hij heeft immers welgevallen aan hem! 10.Gij toch hebt mij uit de moederschoot getogen, Gij deed mij vertrouwend rusten aan de borst van mijn moeder; 11.aan U werd ik overgegeven bij mijn geboorte, van de moederschoot af zijt Gij mijn God. 12.Wees dan niet verre van mij, want nabij is de nood, en er is geen helper. 13.Vele stieren hebben mij omringd, buffels van Basan hebben mij omsingeld; 14.zij sperren hun muil tegen

mij open, een verscheurende, brullende leeuw. 15. Als water ben ik uitgestort en al mij beenderen zijn ontwrict; mijn hart is geworden als was, het is gesmolten in mijn binnenste; 16. verdroogd als een scherf is mijn kracht, mijn tong kleeft aan mijn gehemelte; in het stof des doods legt Gij mij neer. 17. Want honden hebben mij omringd: een bende boosdoeners heeft mij omsingeld, die mijn handen en mijn voeten doorboren. 18. Al mij beenderen kan ik tellen; zij kijken toe, zij zien met leedvermaak naar mij. 19. zij verdelen mijn klederen onder elkander en werpen het lot over mijn gewaad. 20. Maar Gij, Here, wees niet verre; mijn sterkte, haast U mij ter hulpe, 21. Red van het zwaard mijn ziel, mijn eenzame, van het geweld van de hond. 22. Verlos mij uit de muil van de leeuw, en van de horens der woudossen. Gij hebt mij geantwoord! 23. Ik zal uw naam mijn broeders verkondigen, in het midden der gemeente zal ik U lof zingen. 24. Gij, die de Here vreest, looft Hem, verheerlijkt Hem, gij ganse nageslacht van Jakob, en hebt ontzag voor Hem, gij ganse nageslacht van Israel. 25. Want Hij heeft niet veracht noch versmaad de ellende van de ellendige, en zijn aangezicht niet voor hem verborgen, maar Hij heeft gehoord, toen hij tot Hem riep. 26. Van U komt mijn lof in een grote gemeente, mijn geloften zal ik betalen in de tegenwoordigheid van wie hem vrezen. 27. De ootmoedigen zullen eten en verzadigd worden, wie de Here zoeken zullen Hem loven, uw hart leve op, voor immer. 28. Alle einden der aarde zullen het gedenken en zich tot de Here bekeren; alle geslachten der volken zullen zich nederbuigen voor uw aangezicht. 29. Want het koninkrijk is des Heren, Hij is heerser over de volken. 30. Alle welgedanen der aarde eten en aanbidden; voor Hem knielen allen, die in het stof nederdalen, en wie zijn ziel niet in leven kan houden. 31. Het nakroost zal Hem dienen, er zal van de Here verteld worden aan het komende geslacht; 32. Zij zullen zijn gerechtigheid verkondigen aan het volk; dat geboren zal worden, omdat Hij het gedaan heeft.

PSALM 42 (FBW, 1943)

1. For de kapelmaster. In leardicht fen Korachs bern, 2. Lyk as in hart smachtet nei de wetterstreamen, sa smachtet myn siele nei Jo, o God! 3. Myn siele toarstget nei God, nei de libbene God! Honear scil ik yngean en foar Gods antlit sjoen wirde? '1. Myn triennen binne my ta spize dei en nacht, om't hja de hiele dei tsjin my sizze: Hwer is dyn God! 5. Hjir wol ik oan tinke en myn siele yn my útstoarte, hoe 't ik plichte to pylgerjen mei de skare, hjar nei Gods hûs laette, mei in stim fen jubel en lof. in feesthâldende mannichte! 6. Hwat bûchstû dy del: o myn siele en bist ûnrêstich yn my? Hoopje op God, hwent Ik scil Him yet loovje, de forlossing fen myn oantlit en myn God! 7. O mynt God, myn siele bûcht hjar del yn my, dêrom tink ik oan Jo út it lan fen'e Jordaen en de Hermon, fen it lytse berchtme, 8. Floed ropt ta floed by it rûzjen fen jins wetterfallen; al jins baren en jins weagen binne oer my hinnegien. 9. oerdei seil de Heare syn ginst gebiede, en nachts seil syn liet by my wêze, in gebet ta de God fen myn libben. 10. Ik scil sizze tsjin God: Myn rots, hwerom ferlitte Jo my? Hwerom rin ik yn 'e rouwe fen wegen fijâns binearing. 11. Mei in deastek yn myn biente hunje my myn tsjinstanners, as hja de hiele dei tsjin my sizze: Hwer is dyn God? 12. Hwet bûchstûm dy del, o myn siele en hwet bistû ûnrêstich yn my? Hoopje op God, hwent ik scil him yette loovje - de mannichfâldige forlossing fen myn oantlit en myn God.

PSALM 42 (NBG, 1952)

1. Voor de koorleider. Een leerdicht van de Korachieten. 2. Gelijk een hinde die naar waterbeken smacht, zo smacht mijn ziel naar U, o God. 3. Mijn ziel dorst naar God, naar de levende God; wanneer zal ik komen en voor God saangezicht verschijnen? 4. Mijn tranen zijn mij tot spijs, dag en nacht, daar men de ganse dag tot mij zegt: Waar is uw God? 5. Hieraan wil ik denken en mijn ziel in mij uitstorten: hoe ik optrok in de dichte drom, voor hen uit schreed naar Gods huis, bij jubelklank en lofgezing - een feestvierende menigte. 6. Wat buigt gij u neder, o mijn ziel, en zijt Gij onrustig in mij? Hoop op God, want ik zal Hem nog loven, mijn Verlosser en mijn God! 7. Mijn ziel buigt zich neder in mij, daarom gedenk ik uwer uit het land van de Jordaen en de Hermonbergen, uit het kleine gebergte. 8. Watervloed roept tot watervloed, bij het gebruik uwer stromen; al uw baren en golven slaan over mij heen. 9. Des daags zal de Here zijn goedertierenheid gebieden, en des nachts zal, zijn lied bij mij zijn, een gebed tot de God mijns levens. 10. Ik wil tot God, mijn rots, zeggen: Waarom vergeet Gij mij? Waarom ga ik in het zwart vanwege des vijands onderdrukking? 11. Met een doodsteek in mijn beenderen honen mij mijn tegenstanders, doordat zij de ganse dag tot mij zeggen: Waar is uw God? 12. Wat buigt gij u neder, o mijn ziel, en wat zijt gij onrustig in mij? Hoop op God, want Ik zal Hem nog loven, mijn Verlosser en mijn God!

LITERATUURLIJST

Buskes, J.J., 1971
Vier vrienden, Apeldoorn, 1971

Folkertsma, E.B., 1946
De christen Gysbert Japiks, Snits 1946

Hartsema, D., 1975

Fedde Schurer, op en út; blomlezing oanfolle mei krityske skôgingen en analyses. red, D.Hartsema, Bûtenpost, 1975

Honders, A.C., 1977

Het lied en de kerk. Hymnologische opstellen. Studies van het Instituut voor Liturgiewetenschap, nr.3 Redaktie: dr.A.C.Honders, dr.R.Steensma, dr.J.Wit, Groningen 1977

Kalma, J.J., 1983

Kostgongers fan de Hear, door J.J. Kalma en H.Oldenhof Ljouwert, 1983

Kraus, H.J., 1960

Psalmen (Biblischer Kommentar Altes Testament), dl. I en II, Neukirchen 1960

Kraus, H.J., 1979

Theologie der Psalmen, Neukirchen 1979.

Ploeg, J.P.M. v.d., 1974

Psalmen (De Boeken van het Oude Testament), dl. I en II, Roermond 1974

Popkema, J., 1983

Psalmbewurkingen yn it Frysk, Frensjer 1983

Ridderbos, J., 1958

De Psalmen (Commentaar op het Oude Testament) dl.I en II Kampen, 1958

Schurer, F., 1926

Folk en tael, Lemmer 1926

Schurer, F., 1929

Geloofsonderzoek: vragen mij voorgelegd door het bestuur der christelijke school te Lemmer, Balk, 1929

Schurer, F., 1929B

Kristendom en oarloch Ljouwert, 1929

Schurer, F., 1959

De beslagen spiegel; herinneringen, Amsterdam 1959 (Friese uitgave: De bisleine spiegel; autobiografy, Amsterdam 1969)

Schurer, F., 1974

Fedde Schurer Samle Fersen. Mei in ynlieding fan D.A.T amminga, Ljouwert 1974

Smilde, B., 1986

Hasper en het kerklied, Leeuwarden 1986

Vis, A., 1936

The messianic psalm-quotations in the New Testament, Amsterdam 1936

Liist van gebruike afkortingen:

NBG	=	Bijbel in de vertaling van het Nederlands Bijbelgenootschap, 1952
FBW	=	Bibel, oerset yn 'e fryske tael fen ds.Wumkes, 1943
BFP	=	It Boek fan'e Psalmen, berjiming van Schurer, 1947
FPG	=	Frysk Psalm- en Gesangboek, 1955
PGB	=	Psalm- en Gesangboek, 1961
LFT	=	Lieteboek foar de Tsjerken, 1978
LBK	=	Liedboek voor de Kerken, 1973
NHB	=	Nederlands Hervormde Bundel, 1938
TIB	=	The Interpreters Bible, New York, 1955
NFB	=	Nije Fryske Bibel, 1986